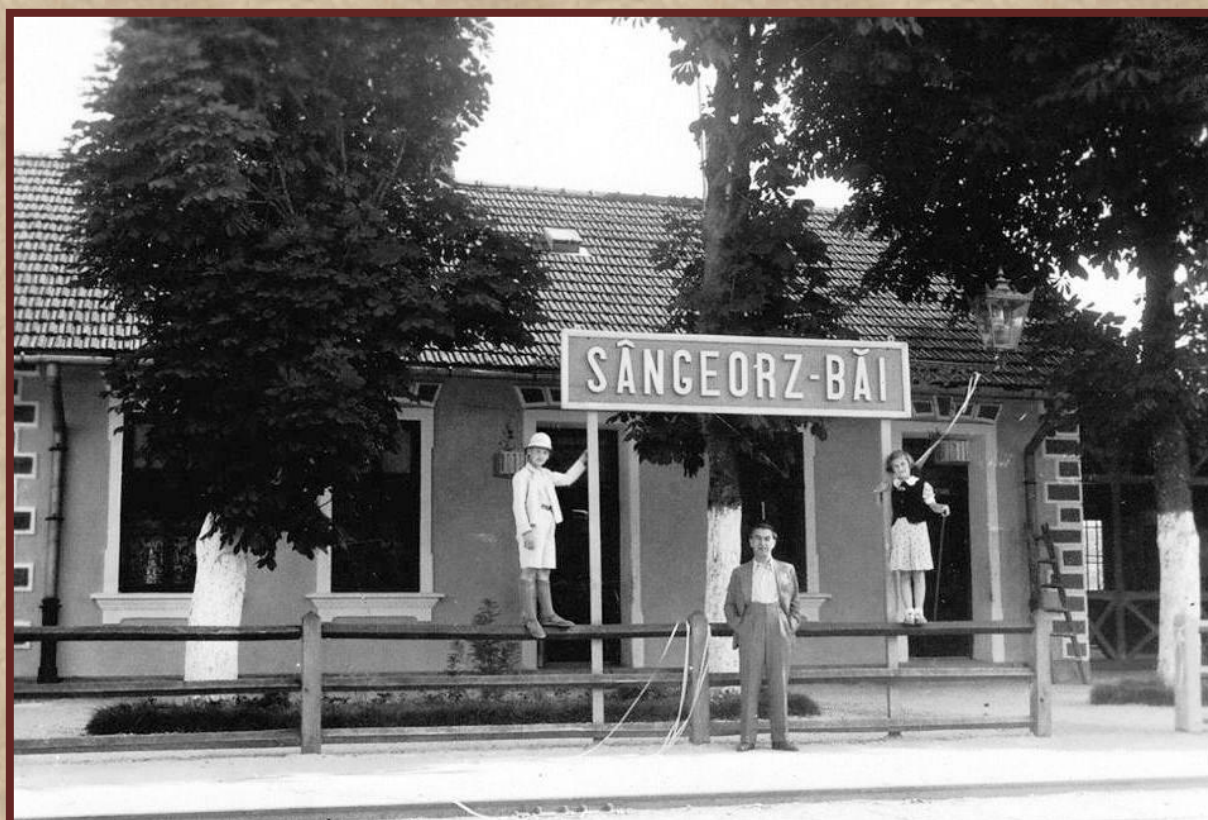

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, istorie și tradiție locală -

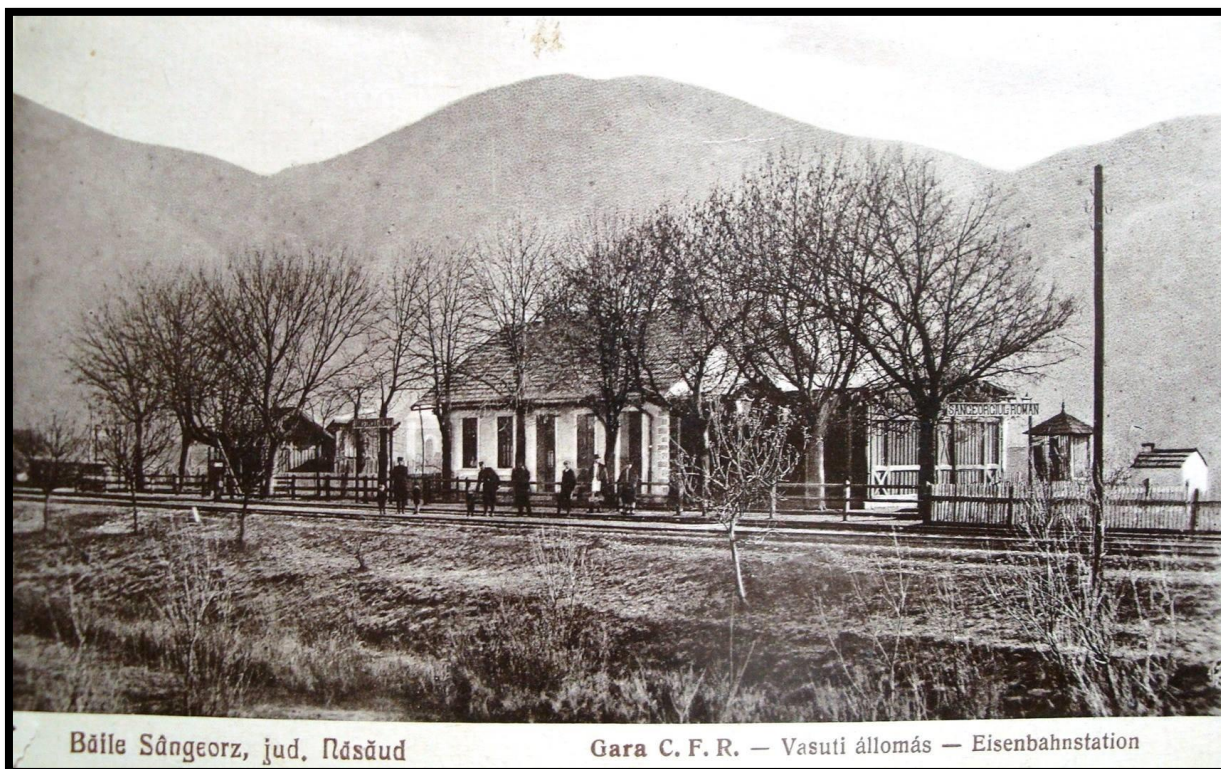
ANUL XII, NR. 10(134), OCTOMBRIE 2023

**Tineretul la horă în zile de sărbători. Comuna
Sângeorgiu-băi, jud. Năsăud**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL XII, NR. 10(134), OCTOMBRIE 2023

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA

teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie

„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu,

Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,

Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,

jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj

aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniiisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: Gara din Sângeorz-Băi din perioada interbelică

COPERTA 2: Horă la Sângeorz-Băi

COPERTA 3: Horă la Sângeorz-Băi

COPERTA 4: Așa arăta ultimul tren circulat pe secția Ilva Mică – Rodna Veche

Fotografiile provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi.

Cuprins

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Cununații din Sângeorz-Băi în anii 1886-1887</i>	6
--	---

ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Activitatea Dr. Laurențiu Oanea prezentată în ziarul „Patria”</i>	20
---	----

RESTITUIRI

MAXIM POP <i>Din istoria despărțirii bisericii orientale de cea apuseană</i>	28
---	----

DIN GRANIȚĂ

ȘTEFAN LUPU <i>Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal</i>	36
--	----

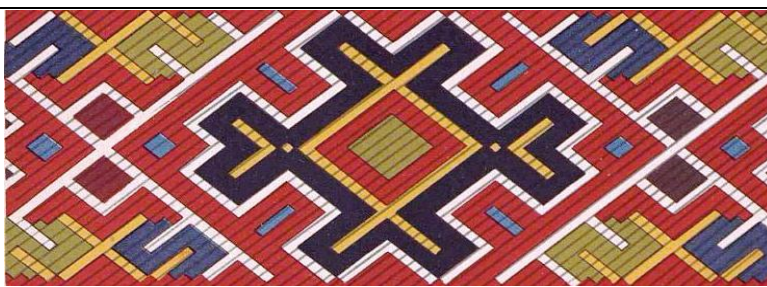
ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Suplai care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	49
---	----

VARIA

*** <i>Atitudinile unor ardeleni privind intrarea României în Primul Război Mondial – Episcopul greco-catolic Valeriu Traian Frențiu despre războiul cu România</i>	57
---	----

GHERASIM SOLOVESTRU DOMIDE <i>Memorandistul Gherasim Domide – Preot la Rodna Veche. Expoziție și lansare de carte</i>	59
--	----

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

Cununații din Sângeorz-Băi în anii 1886-1887

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Registrele confesionale de stare civilă au fost introduse în Transilvania spre sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea de către cultele romano-catolic și reforma¹.

Registrele parohiale de stare civilă au reprezentat un instrument deosebit, în principal, în ceea ce privea evidența populației. Administrația timpurilor de atunci a exercitat o influență continuă asupra modului de conducere a acestor registre dându-se dispoziții legale în acest sens privind consemnarea nașterilor, botezurilor, căsătoriilor și deceselor. La 1773 împărăteasa Maria Tereza a decretat un „Regulament de recrutare”, capitolul III al acestuia fiind dedicat registrelor parohiale și obligațiile preoților privind completarea acestora².

La sfârșitul secolului al XVIII-lea forul bisericesc greco-catolic de la Blaj a tipărit registre parohiale de stare civilă pe care le-a repartizat parohiilor subordonate, fiind tipărite în limba română. La început s-au folosit caracterele chirilice, trecându-se apoi la scrierea cu caractere latine³.

Datorită presiunii statului, registrele de stare civilă au cunoscut o îmbunătățire continuă, astfel că în anul 1850, de exemplu, în registrul cununaților a apărut o rubrică nouă privitoare la starea cununaților (june, văduvi)⁴.

Timp de peste trei secole, registrele parohiale de stare civilă au fost singurele instrumente a fenomenului de stare civilă, fiind documentele de care se foloseau instituțiile statului pentru dovedirea stării civile ale persoanei⁵.

¹ Valentin Istrate, „Colecția registrelor de stare civilă. Registre parohiale”, în *Angustia*, Sfântu Gheorghe, 1998, nr. 3, p. 371.

² *Ibidem*, p. 372; Liviu Moldovan, Înregistrarea de către biserici a botezaților, cununaților și înmormântărilor în Țările Române în secolele XVIII – XIX, în *Populație și societate. Izvoare de demografie istorică*, vol. III, ..., p. 137.

³ *Ibidem*.

⁴ Mircea Brie, *Familie și societate în nord-vestul Transilvaniei (a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX)*, Oradea, Editura Universității Oradea, 2008, p. 40.

⁵ Istrate, *Colecția...*, p. 373.

Alexandru DĂRĂBAN

În cele ce urmează ne vom opri asupra Registrelor parohiale de stare civilă ale parohiei greco-catolice din Sângeorz-Băi, matricula cununaților în perioada 1886-1887. Pentru a fi mai ușor accesibile informațiile am decis utilizarea următoarei numerotări:

- 1 = numele, prenumele și statutul cununaților
- 2 = luna și ziua cununiei
- 3 = locul nașterii, strada și numărul casei
- 4 = confesiunea
- 5 = etatea (vârsta) cununaților, statutul lor de celibi sau văduvi.
- 6 = numele, prenumele, locuința și statutul părinților
- 7 = numele, prenumele, religia, locuința și statutul martorilor:
 - a) la învoirea liberă; b) la cununia însăși.
- 8 = preotul care a săvârșit cununia
- 9 = vestirea de trei ori și când? dacă au fost dispensați și de la care împiedicări?

1886**I**

- 1. **Vasile Șpaimoc** – june civil, **Maria Lica** – jună de plugar.
- 2. 1 februarie.
- 3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 4.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, fără număr.
- 4. ambii de confesiune greco-catolică.
- 5. mirele: 27 ani, mireasa: 22 ani, celibi.
- 6. Filip Șpaimoc și Senia, soția sa
Orfană.
- 7. a) Iacob Anton și Iacob Costan, căsătoriți.
b) Costan Oanea și Cătălina.
- 8. Vasile Pop, capelan.
- 9. Vestirea de 3 ori: 18, 247 și 31 ianuarie, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 6 din 28 ianuarie¹.

II

- 1. **Anchidim Hâruța** – prunc de plugar, **Maria Lăpușan** – jună de plugar.
- 2. 12 februarie.
- 3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 66.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, fără număr.
- 4. ambii de confesiune greco-catolică.
- 5. mirele: 28 ani, mireasa: 17 ani, celibi.
- 6. Filip Hâruța și Ana, soția sa.
Orfană.
- 7. a) Maxim Buia, asesor și Maxim Budurleanu, cancelist în pensie, văduv.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), fond Registrelor parohiale de stare civile, Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz-Băi, Matricula cununaților nr. 612, anii 1884-1911, p. 6-7, poz. 1.

Cununații din Sângeorz-Băi în perioada anilor 1886-1887

- b) Procopiu Buia și Ioana, soția sa.
- 8. Vasile Pop, capelan.
- 9. Vestirea de 3 ori: 24, 31 ianuarie și 7 februarie, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 26 din 9 februarie¹.

III

- 1. **Alexandru Flore** – june, ostaș, de plugar, **Sofia Ruști** – jună de plugar.
- 2. 15 februarie.
- 3. mirele: născut în Sângeorgiu, Strada Principală, nr. 534.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, fără număr.
- 4. ambii de confesiune greco-catolică.
- 5. mirele: 22 ani, mireasa: 21 ani, celibi.
- 6. Vasile Flore și Maria
George Ruști și Cătălina.
- 7. a) Maxim Gabor și Gavrilă Șteopoaie.
b) Isip Lazăr și Irina, soția sa.
- 8. Vasile Pop, capelan.
- 9. Vestirea de 3 ori: 21, 31 ianuarie și 7 februarie; fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 41 din 11 februarie; mirele dispensat de la miliție prin superarbitrare².

IV

- 1. **Leon al George** – june, ostaș rezervă, **Maria al George** – fată de plugar.
- 2. 15 februarie.
- 3. mirele: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, nr. 402.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Strada principală, fără număr.
- 4. ambii de confesiune greco-catolică.
- 5. mirele: 23 ani, mireasa: 24 ani, celibi.
- 6. Orfan.
Toader al George și Ana, soția sa.
- 7. a) Ilie Sfrengeu și Ilie Ogâgău.
b) Ilie Sfrengeu și Tatiana, soția sa.
- 8. Vasile Pop, capelan.
- 9. Vestirea de 3 ori: 31 ianuarie, 7 și 11 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 43 din 11 februarie³.

V

- 1. **George Pop (Popoviciu)** – văduv, zilier, **Ioana Ilieșiu** – văduvă de plugar.
- 2. 16 februarie.
- 3. mirele: născut în Râpa de Sus.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Pe Rogină, nr. 424.

¹ *Ibidem*, poz. 2.² *Ibidem*, poz. 3.³ *Ibidem*, poz. 4.

Alexandru DĂRĂBAN

4. mirele ortodox, mireasa greco-catolică.
5. mirele: 52 ani, mireasa: 33 ani, văduvi.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
Tata: Vasile Ilieșiu.
7. a) Ieremia Bulța și Maxim Budurleanu.
b) Toader Larion și Dochia, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 18, 24 și 31 ianuarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 49 din 13 februarie¹.

VI

1. **Alexandru Gabor** – june civil de plugar, **Teodosia Gagia** – fată de plugar.
2. 18 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 80.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 24 ani, mireasa: 21 ani, celibi.
6. Tata: Maxim P. Gabor.
Mitrofan C. Gagia și Maria, soția sa.
7. a) George Ruști și Vasile Flore, căsătoriți.
b) Grigore Berciu și Luciana, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 24, 31 ianuarie și 7 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 68 din 13 februarie².

VII

1. **Anton Albu Lăcătușiu** – văduv, țigan, zilier, **Floarea Ciobotariu** – fată căzută de țigan.
2. 18 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 36.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 36.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 62 ani, văduv, mireasa: 27 ani, celibă.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
Orfană.
7. a) Ioan Buta Grosu, țigan, fierar și Maxim Budurleanu, cancelist pensionat.
b) Ieremia Ciobotariu și Gafta, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 24, 31 ianuarie și 7 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 42 din 11 februarie³.

¹ *Ibidem*, poz. 5.² *Ibidem*, poz. 6.³ *Ibidem*, p. 7-8, poz. 7.

Cununații din Sângeorz-Băi în perioada anilor 1886-1887

VIII

1. **Costan Leuca** – june civil de plugar, **Ioana Bulța** – jună de plugar.
2. 22 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 174.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 25 ani, mireasa: 21 ani, celibi.
6. Condrate Leuca și Melania, soția sa.
Mama: Todosia lui Gavril Șteopoaie.
7. a) Vasile Flore și Maxim Gabor.
b) Ioan Mihoc și Nastasia, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 24, 31 ianuarie și 7 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial din 11 februarie¹.

IX

1. **Ioan Maxim Flore** – june ostaș de plugar, **Senia Andressi** – fată de plugar.
2. 25 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Strada Principală, nr. 503.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 25 ani, mireasa: 25 ani, celibi.
6. Mama: Dochia măritată a doua oară după Dănilă Flore.
Tata: Toader Andressi, văduv.
7. a) Ioan Șpaimoc și George Bulța, plugari.
b) George Sohorca și Melania, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 11, 14 și 21 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 147 din 24 februarie².

X

1. **Vasile Leonte** – june de plugar, **Ana Jarda (Lupșor)** – fată căzută de plugar.
2. 25 februarie.
3. mirele: născut în St. Iosif (Poiana)
mireasa: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 39 ani, mireasa: 35 ani, celibi.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
Tata: Leonte Jarda, văduv.
7. a) Ioan David din St. Iosif și Vasile Moldovan, plugari.
b) Maței Jarda (Fica) și Paraschiva, soția sa.

¹ *Ibidem*, poz. 8.² *Ibidem*, poz. 9.

Alexandru DĂRĂBAN

8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 2 ori: 14 și 21 februarie, de la a treia vestire dispensat, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 134 din 23 februarie¹.

XI

1. **Alexa Bulța** – june căzut civil de plugar, **Ioana Andressi** – fată căzută de plugar.
2. 27 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, nr. 611,
mireasa: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 24 ani, mireasa: 30 ani, celibi.
6. Mama: Maria Grigore Bulța, văduvă.
Tata: Gavrilă Andressi, văduv.
7. a) Dănilă Flore și Ioan Șpaimoc, plugari.
b) Ioan Șpaimoc și Nastasia, soția sa.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 11, 14 și 21 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 146 din 24 februarie².

XII

1. **Pavel a Petri** – june căzut civil de plugar, **Ioana Pop** – jună de plugar.
2. 27 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 179.
mireasa: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 30 ani, mireasa: 28 ani, celibi.
6. Orfan.
Orfană.
7. a) Ilie Sfrengeu și Dumitru Budușian, căsătoriți, plugari.
b) Ioan Mutu și Maria, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 31 ianuarie, 7 și 11 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 163 din 25 februarie³.

XIII

1. **David Răzvanță** – fiu de plugar, **Saveta Moldovan** – fată de zilieriță.
2. 2 martie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 326.
mireasa: născută în Ilva Mare, nr. 150.
4. ambii de confesiune greco-catolică.

¹ *Ibidem*, poz. 10.² *Ibidem*, poz. 11.³ *Ibidem*, poz. 12.

Cununații din Sângeorz-Băi în perioada anilor 1886-1887

5. mirele: 24 ani, mireasa: 21 ani, celibi.
6. Mama: Iftinia Răzvanță, văduvă.
Mama: Iftinia, fată căzută.
7. a) Alexandru Șteopoaie și Larion Răzvanță, căsătoriți.
b) Dănilă Haliță și Mădălina, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 14, 21 și 28 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 177 din 1 martie¹.

XIV

1. **Maxim Lica** – june ostaș de plugar, **Raveca Miherța** – fată de plugar.
2. 17 mai.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 650.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 24 ani, mireasa: 16 ani, celibi.
6. Orfan.
Gavrilă Miherța și Ana, soția sa.
7. a) Ștefan Utalea și Precup Varvari, căsătoriți.
b) Vasile Șirlincan și Dochia, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 2, 5 și 9 mai, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 221 din 13 mai².

XV

1. **Alexa Varvari** - june civil de plugar, **Varvara Luci** – fată de plugar.
2. 22 mai.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Pe Rogină, nr. 325.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 29 ani, mireasa: 19 ani, celibi.
6. Tata: Precup Varvari.
Tata: Paramon Luci.
7. a) Ștefan Utalea și Iacob Anton, căsătoriți.
b) Toader Larion și Dochia, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 2, 5 și 9 mai, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 224 din 13 mai³.

¹ *Ibidem*, poz. 13.² *Ibidem*, p. 7-8, poz. 14.³ *Ibidem*, poz. 15.

Alexandru DĂRĂBAN

XVI

1. **Ștefan Andressi** – june de plugar, **Ana Gogotă** – fată de plugar.
2. 4 iunie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Valea Borcut, nr. 608.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 30 ani, mireasa: 25 ani, celibi.
6. Tata: Gavrilă Andressi, văduv.
Tata: Isac Gogotă.
7. a) Nistor Pop și Iacob Anton.
b) Alexandru Mărcușiu și Tecla, soția sa.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 9, 16 și 23 mai, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 239 din 3 iunie¹.

XVII

1. **Tănasă Jojă** – văduv, plugar, **Ioana Nicolai** – fată de plugar.
2. 12 iulie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Pe Rogină, nr. 486.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Pe Rogină, nr. 4.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 32 ani, văduv, mireasa: 23 ani, celibă.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
Tata: Alexa Nicolai.
7. a) Ioan L. Pop și Precup Varvari.
b) Cifor Ianașiu și Dochia, soția sa.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 20, 27 iunie și 4 iulie cu impedimentul pe partea miresei începutul lucrului neîmplinit, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 261 din 8 iulie².

XVIII

1. **Larion Jarda (Hodu)** – văduv, plugar, **Paraschiva Bulbuc** – văduvă, femeie de plugar.
2. 2 august.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 291.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 49 ani, văduv, mireasa: 42 ani, văduvă.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
Nu este nici o mențiune despre părinți.
7. a) Maxim T. Buia și Nechita Costan, căsătoriți, plugari.
b) Iosif Marica și Maria, soția sa.

¹ *Ibidem*, poz. 16.² *Ibidem*, poz. 17.

Cununații din Sângeorz-Băi în perioada anilor 1886-1887

8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 18, 2 iulie și 1 august, pe partea miresei partea lucrului neîmplinit, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 275 din 2 august¹.

XIX

1. **Vasile Chibulcutean** – june, notar local, **Elisabeta Marica** – văduvă, preoteasă.
2. 22 octombrie.
3. mirele: născut în Chiciudu (Câmpia Transilvaniei).
 mireasa: născută în Sângeorgiu, Strada Principală nr. 535.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 33 ani, celib, mireasa: 33 ani, văduvă.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
 Maxim Haliță, magistrul poștal și Ileana, soția sa.
7. a) Mihai Domide și Alexandru Șteopoaie.
 b) Mihai Domide, diriginte la Școala superioară poporală locală, celib și Ioana Tanco, văduvă, preoteasă.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 10, 12 și 19 septembrie, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 498/282 din 6 octombrie².

XX

1. **Alexa Jarda** – văduv, plugar, **Saveta Musteția** – fată de plugar.
2. 4 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Strada Principală, nr. 443.
 mireasa: născută în Sângeorgiu, Strada Principală nr. 75.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 35 ani, văduv, Mireasa: 19 ani, celibă.
6. Tata: Grigore Jarda.
 Filip și Maria, soția sa.
7. a) Leonte Gagia și Iacob Anton (Puciu), căsătoriți.
 b) Leon Nicolai și Eugenia, soția sa.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 17, 24 și 31 octombrie, pe partea mirelui timpul neîmplinit al lucrului, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 33 din 4 noiembrie³.

XXI

1. **Sever Gabor** – june ostaș de plugar, **Ana Nițu (Ruști)** – fată căzută de plugar.
2. 23 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 119.
 mireasa: născută în Sângeorgiu, Între Uliți, fără număr.

¹ *Ibidem*, poz. 18.

² *Ibidem*, poz. 19.

³ *Ibidem*, poz. 20.

Alexandru DĂRĂBAN

4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 25 ani, mireasa: 27 ani, celibi.
6. Ioan și Gacea, căsătoriți.
Ștefan și Firoana, căsătoriți.
7. a) Precup Varvari, făt și Mihai Râmbulea.
b) Nistor Gabor și Cătălina, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 14, 20 și 21 noiembrie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 345 din 23 noiembrie¹.

XXII

1. **Toader Berciu** – fecior de plugar, **Paraschiva Jarda** – văduvă de plugar.
2. 23 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 295.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Someș, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 29 ani, celib, mireasa: 39 ani, văduvă.
6. Orfan.
Nu este nici o mențiune despre părinți.
7. a) Ștefan C. Buia și Simion Jarda.
b) Leon Nicolai și Eugenia, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 14, 20 și 21 noiembrie, pe partea miresei timpul lucrului neîmplinit, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 346 din 23 noiembrie².

În 1886 au avut loc 22 cununii, perechile fiind toate de confesiune greco-catolică, cu o singură excepție când mirele a fost grec-ortodox. Cununiile au fost săvârșite în număr de 6 de preotul Silviu Sohorca, administratorul parohial greco-catolic al Sângeorzului, iar celelalte 16 cununii au fost săvârșite de capelanul Vasile Pop. În ceea ce privește statutul cununaților au fost situații când mirele era văduvi în patru cazuri și trei cazuri de mireasă văduvă. Toate cununiiile s-au făcut cu dispensă aprobată de oficiul vicarial de la Năsăud. Se pot observa cazuri când patru miri și cinci mirese au fost orfani. În ceea ce privește părinții sunt șase cazuri când nu este menționat niciunul dintre părinți, patru cazuri cu tați văduvi și un caz cu mama văduvă. În ceea ce privește locul nașterii cununaților, a fost două cazuri când mirii erau din alte sate, unul din Râpa de Sus, iar celălalt din Chiciudu (Câmpia Transilvaniei), ceilalți fiind toți născuți în Sângeorgiu. Cununiile s-au făcut în majoritate între familii de români plugari, cu excepția unui singur caz de familii de țigani. Sunt cazuri când apare noțiunea de „fată căzută” care avea sensul că era fata cu onoarea pătată, fie avea un copil din flori, fie a avut o relație cu un bărbat și comunitatea știa despre asta. Sau, altfel spus, nu mai era fată „mare” (virgină). Opusul „fetei căzute” era „fata în păr” (cu sens de fată virgină). Mai apare noțiunea de „timp neîmplinit al lucrului”.

¹ *Ibidem*, p. 9-10, poz. 21.

² *Ibidem*, poz. 22.

Cununații din Sângeorz-Băi în perioada anilor 1886-1887

1887

I

1. **Iulian Berciu** – june ostaș concediat, **Ana Pop** – fată fecioară de plugar.
2. 14 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 501.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Strada Principală, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 24 ani, mireasa: 20 ani, celibi.
6. Tata: Dănilă, văduv, plugar.
Anchidim P. Pop și Ileana, soția sa.
7. a) Toma Bulța și Ștefan Bulța, căsătoriți, plugari.
b) Grigore Berciu și Luciana, soția sa.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 30 ianuarie, 6 și 11 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 72 din 10 februarie¹.

II

1. **Ariton Costan** – june civil de plugar, **Ana Nicolai** – fată de plugar.
2. 17 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, fără număr.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Pe Rogină, nr. 484.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 29 ani, mireasa: 22 ani, celibi.
6. Tata: Mihăilă, plugar.
Tata: Alexa, plugar.
7. a) ? și Iacob Anton, căsătoriți.
b) Alexa Strugariu și Gacea, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 6, 11 și 13 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 99 din 14 februarie².

III

1. **Alexandru Budușian** – june ostaș concediat, **Tecla Bulța** – fată de plugar.
2. 17 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 143.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Valea Borcut, nr. 432.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 25 ani, mireasa: 23 ani, celibi.
6. Mama: Iftinia, văduvă.
Ștefan și Sofronia, soția sa.

¹ *Ibidem*, poz. 1.² *Ibidem*, poz. 2.

Alexandru DĂRĂBAN

7. a) Toma Bulța și George Budușian.
b) George Sfrenguș și Irina, soția sa.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 30 ianuarie, 6 și 11 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 102 din 14 februarie¹.

IV

1. **Vasile Gogotă** – june civil de plugar, **Maria Andressi (Urs)** – fată de plugar.
2. 19 februarie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 254.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Pe Rogină, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 26 ani, mireasa: 21 ani, celibi.
6. Isac și Gacea, soția sa.
Mama: Ana, văduvă.
7. a) Petre Pop și Ariton Andressi, plugari.
b) Gherasim Nicolai și Nastasia, soția sa, plugari.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 30 ianuarie, 6 și 11 februarie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 124 din 16 februarie².

V

1. **Ariton Costan** – june și ostaș concediat, **Firoana Gagia** – fată de plugar.
2. 6 iunie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Pe Rogină, fără număr.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 416.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 27 ani, mireasa: 22 ani, celibi.
6. Orfan.
Orfană.
7. a) Nistor Pop și Ilisie Haliță, plugari.
b) George Sohorca și Melania, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 15, 22 și 26 mai, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 224 din 6 iunie³.

VI

1. **Alexandru Arman** – june civil de plugar, **Pelagia Mecicu** – fată de plugar.
2. 21 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 146.

¹ *Ibidem*, poz. 3.² *Ibidem*, poz. 4.³ *Ibidem*, poz. 5.

Cununații din Sângeorz-Băi în perioada anilor 1886-1887

- mireasa: născută în Sângeorgiu, Pe Rogină, fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
 5. mirele: 30 ani, mireasa: 19 ani, celibi.
 6. Tata: Terente Arman, văduv.
Orfană.
 7. a) Vasile Măriuș și Vasile Condrea Larionesi.
b) Filimon Siminic și Ana, soția sa.
 8. Vasile Pop, capelan.
 9. Vestirea de 3 ori: 7, 13 și 20 noiembrie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 340 din 17 noiembrie¹.

VII

1. **Artemie Pop** – june ostaș concediat, **Ana Mihertă** – jună de plugar.
2. 21 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Între Uliți, nr. 216.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 26 ani, mireasa: 19 ani, celibi.
6. Mama: Iftinia Petre Jarda, văduvă.
Orfană.
7. a) Istodor Mihăilă și Gavrilă Gagia.
b) Terente Ionel și Maria, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 3 ori: 6, 7 și 13 noiembrie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 360 din 21 noiembrie².

VIII

1. **Teofan Siminic** – june civil de plugar, **Anastasia Sohorca** – fată de plugar.
2. 23 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Peste Apă, nr. 332.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 23 ani, mireasa: 26 ani, celibi.
6. Ioan Iacob Siminic și Iftinia.
Tata: Arsente Sohorca, văduv.
7. a) Iacob Anton și Nistor Pop.
b) Ștefan Dan Marica și Saveta, soția sa.
8. Vasile Pop, capelan.
9. Vestirea de 2 ori: 13 și 20 noiembrie, de-a treia vestire dispensat prin Oficiul vicarial nr. 352 din 20 noiembrie, fără impedimente³.

¹ *Ibidem*, p. 10-11, poz. 6.

² *Ibidem*, poz. 7.

³ *Ibidem*, poz. 8.

Alexandru DĂRĂBAN

IX

1. **Niculai (?) L. Pop** – văduv, plugar, **Pelagia Puițeu** – văduvă.
2. 25 noiembrie.
3. mirele: născut în Sângeorgiu, Strada principală, fără număr.
mireasa: născută în Sângeorgiu, Peste Apă fără număr.
4. ambii de confesiune greco-catolică.
5. mirele: 76 ani, mireasa: 56 ani, văduvi.
6. Nu este nici o mențiune despre părinți.
Nu este nici o mențiune despre părinți.
7. a) Ștefan Buia și Iacob Anton.
b) Alexandru Șteopoaie și Cătălina, soția sa, proprietar și colector de dări.
8. Silviu Sohorca, administrator parohial greco-catolic.
9. Vestirea de 3 ori: 7, 13 și 20 noiembrie, fără impedimente, cu dispensa Oficiului vicarial nr. 361 din 21 noiembrie¹.

În anul 1887 au avut loc nouă căsătorii, toate între persoane de confesiune greco-catolică, opt perechi fiind celibi, iar una fiind între văduvi. Cununiile au fost săvârșite în număr de 4 de preotul Silviu Sohorca, administratorul parohial greco-catolic al Sângeorzului, iar celelalte 5 cununii au fost săvârșite de capelanul Vasile Pop. Toți s-au născut în Sângeorgiu. În ceea ce privește părinții, nu este menționat niciunul dintre părinți la căsătoria dintre văduvi, trei cazuri cu tați văduvi și trei cazuri cu mame văduve. De asemenea s-au înregistrat trei cazuri de mirese orfane și un caz de mire orfan. Toate cununiile s-au făcut cu dispensă aprobată de oficiul vicarial de la Năsăud, acordându-se o derogare pentru o vestire de-a treia oară.

¹ *Ibidem*, poz. 8.

Activitatea Dr. Laurențiu Oanea prezentată în ziarul „Patria”

ALEXANDRU DĂRĂBAN

„Patria, a fost oficiosul Partidului Național Român, cea mai importantă forță politică din Transilvania, fiind mutat de la Sibiu la Cluj, devenind principalul ziar politic al Clujului și al Transilvaniei, singurul care a apărut permanent timp de două decenii, până la Dictatul de la Viena. Ziarul a fost condus mulți ani de marele scriitor și gazetar Ion Agârbiceanu apoi de gazetari cum ar fi Ion Clopoțel, Zaharia Boilă sau Aurel Buteanu¹.

Dr. Laurențiu Oanea a fost un membru marcant al Partidului Național Român, fapt remarcat în paginile acestui ziar. Au fost reliefate articole favorabile lui Laurențiu Oanea până în anul 1924, articole pe care le redăm în paginile ce urmează.

*

Numire. D-l Dr. Laurențiu Oanea a fost numit secretar ministerial pe lângă ministrul fără portofoliu d-l Ștefan C. Pop².

*

Comitetul executiv al Partidului Național Român: Iuliu Maniu – președinte, Gh. Adam, Ioan Agârbiceanu, dr. Iosif Blaga, dr. Valer Braniște, Sever Bocu, dr. Romul Boilă, dr. Lucian Borcea, dr. Tiberiu Brediceanu, dr. Vasile Chindriș, dr. Liviu Cigăreanu, dr. Iuliu Coroianu, dr. Gheorghe Crișan, dr. Victor Deleu, dr. Aurel Dobrescu, dr. Gheorghe Gânda, Vasile Goldiș, dr. Emil Hațegan, Ioan Iosif, dr. Gavrilă Iuga, dr. Demetru Lascu, dr. Aurel Lazar, dr. Sever Dan – secretar, dr. Vasile Lucaci, dr. Iancu Meșianu, dr. Sever Miclea, dr. Valer Moldovan, dr. Victor Moldovan, dr. Gheorghe Moroianu, păr. Ioan Moța, ing. Eugen Munteanu, dr. Voicu Nițescu, dr. Aurel Nilvan, dr. Victor Onișor, Ioan Pop, dr. Ștefan C. Pop, Gheorghe Pop, dr. Mihai Popovici, dr. Vasile Saftu, dr. Coriolan Stere, Ioan Teculescu, dr. Alexandru Vaida-Voevod, dr. Aurel Văleanu, dr. Laurențiu Oanea³.

*

Comitetul de o sută a Partidului Național Român: ..., dr. Laurențiu Oanea, ...⁴.

*

Candidații Partidului Național Român la Cameră. Județul Bistrița-Năsăud: circumscripția Bistrița-română – dr. Victor Moldovan, fost deputat; circumscripția Năsăud – dr. Laurențiu Oanea, fost deputat⁵.

*

Rezultatul parțial al alegerilor. Candidații reușiți ai Partidului național: dr. Laurențiu Oanea, Năsăud (Bistrița-Năsăud)¹.

¹ Tiberiu Fărcaș, *Aspecte ale presei interbelice clujene* (rezumat) – Teză de doctorat, p. 6, accesat 27.10.2023).

² *Patria*, Cluj, Anul I, 1919, nr. 3, p. 3.

³ *Idem*, Anul II, 1920, nr. 79, p. 1.

⁴ *Ibidem*, nr. 91, p. 2.

⁵ *Ibidem*, nr. 110, p. 1.

Alexandru Dărăban

*

A căzut în toate cercurile unde a candidat d-l general Averescu și anume: în cercul Năsăud față de candidatul Partidului Național, d-l Laurențiu Oanea...².

*

Apel de subscriere și prospect pentru înființarea la Bistrița sub firma „Struniorul” – societate pe acțiuni, pentru exploatarea de lemne, Bistrița, la 16 iunie 1920, dr. Laurențiu Oanea – avocat, deputat³.

*

Aviz. D-l dr. Laurențiu Oanea, fost avocat în Rodna-veche, județul Bistrița-Năsăud, aduce la cunoștința colegilor și clienților săi că, înscris fiind în tabloul avocaților de Ilfov, și-a mutat biroul avocațial în București, Bulevardul Carol 36 I⁴.

*

Comitetul de o sută a Partidului Național Român. Convocarea Comitetului Executiv și a Comitetului Central: ... dr. Laurențiu Oanea, ...⁵.

*

Un proces la Înalta Curte de Casație. Respingerea recursului foștilor funcționari de la Serviciul de măsuri și greutăți din Ardeal. Apărătorul recurenților d-l dr. Laurențiu Oanea a răsturnat toate aceste afirmații nedemne unui reprezentant al guvernului, prezentând Înaltei Curți de Casație și Justiție diploma și actele doveditoare a d-lui inginer Filipescu, precum și adeverința din partea Direcțiunii Financiare din Cluj despre predarea în regulă a socotelilor justificative despre suma amintită – care acte au fost încheiate și predate contabilității direcțiunii, măsurile și greutăților pentru înaintare la Ministerul de Industrie și Comerț în ziua de 12 decembrie 1920, adică atunci pe când d-l Filipescu nu era revocat din serviciu⁸, dar care acte delegatul ministerului P. Vasilescu le-a lăsat și mai departe la contabilitatea direcțiunii măsurilor și greutăților în Cluj, din cauze pe care el nu le poate justifica.

La aceste dovezi zdrobitoare, apărătorul ministerului n-a putut răspunde decât că „aceste documente și acte trebuiau depuse la minister și nu în fața Curții de Casație”. Recursul a fost respins, deși acuzele au fost spulberate, pentru a se da încă o dată dovadă ce pățesc slujbașii corecți și capabili din Ardeal, ca d-l Filipescu, dacă cutează să arate că măsurile luate de la centru sunt pripite...⁶.

*

Biroul Partidului Național ne roagă să comunicăm că în chestiunea acuzelor ridicate de d-l președinte Al. Averescu și d-l secretar al aprovizionării împotriva d-lui dr. Laurențiu Oanea – deputat, membru al partidului național – comisia de imunitate a anchetat acuzele și neputând găsi nici o dovadă compromițătoare pentru d-l dr. Oanea, nu a mai adus dosarele înaintea Camerei Deputaților, oricât stăruia d-l dr. Oanea și prietenii săi politici. Astfel acuzele se transformă în simple calomnii. Ele izvorăsc din sete de răzbunare pentru că la Năsăud d-l

¹ Ibidem, nr.119, p. 1.

² Ibidem, nr.123, p. 3.

³ Ibidem, nr. 131, p. 4.

⁴ Ibidem, nr. 217, p. 4.

⁵ Idem, Anul III, 1921, nr. 111, p. 1.

⁶ Ibidem, nr. 194, p. 2.

Activitatea Dr. Laurențiu Oanea prezentată în ziarul „Patria”

d-l Oanea trântise în alegeri pe d-l Averescu¹.

*

Candidații Partidului Național pentru alegerile din 6, 7, 9 și 10 martie 1922. Cameră: județul Bistrița-Năsăud, Năsăud: dr. Laurențiu Oanea, fost deputat².

*

La cererea d-lui dr. Laurențiu Oanea, candidatul de deputat al Partidului național în circumscripția Năsăud, redacția declară că autorul articolului „Cazul subprefectului din județul Bistrița-Năsăud”, publicat în ziarul nostru din 9 februarie a. c., în care se cuprind date și relativ la pregătirea școlară a d-lui primpretor Păcurariu din plasa Năsăud, nu este d-l Oanea³.

*

Prefectul județului Bistrița-Năsăud demoralizează
- O clacă electorală în comuna Sângeorgiul român -

Între procedeele electorale ale regimului liberal în scop de a demoraliza poporul înregistrăm unul foarte specific și unic în felul său, petrecut în Sângeorgiul român, comuna de naștere a d-lui Solomon Haliță – prefectul județului Bistrița-Năsăud, de unde este originar și d-l dr. Laurențiu Oanea, candidat de deputat al Partidului Național Român.

Poporul acestei fruntese comune a fost și rămâne credincios Partidului Național și prefectul ca să poată să-și facă cel puțin propaganda electorală și să poată prezenta poporului pe d-l Vasile Meruțiu, candidatul liberal, a recurs la o apucătură amorală și totodată rentabilă pentru d-l prefect.

A invitat pe toți locuitorii la o clacă, ca să ducă în grădina de lângă băile „Hebe” a d-lui prefect câte o sanie de gunoi și apoi ca recompensă să participe fiecare clăcaș cu soția la petrecerea organizată de prefect în saloanele băilor „Hebe” în seara de 25 februarie a. c.

Poporul presimțind cursa electorală, s-a prezentat la clacă, unde îi aștepta d-l prefect cu candidatul liberal, d-l Meruțiu, și câțiva intelectuali din comună cu rezervă de alcool. A început beția, apoi vorbirile electorale ale candidatului liberal și ale agenților electorali.

Poporul a rămas scandalizat, au început discuțiuni și certuri, înjurături și bătăi, domnii organizatori au trebuit să se refugieze de furia poporului, – beția a continuat până la ziuă, dar și încăierările și bătăile s-au ținut lanț.

Consătenii dezmeticiți a doua zi, s-au recules, s-au raliat toți la Partidul Național și în un număr impozant au luat parte la adunarea electorală ținută Duminică 26 februarie, la orele 3 d. a., de d-l dr. Laurențiu Oanea, candidatul nostru.

Prefectul născut în această comună rămâne cu o pată morală înaintea consătenilor săi și cu grădina îngrășată cu gunoiul propagandei liberale⁴.

*

Victimele și nelegiuirile regimului liberal

Teroare: Circumscripția Năsăud, unde candidează d-l dr. Laurențiu Oanea, este asediată de armată¹.

¹ Ibidem, nr. 210, p. 3.

² Idem, Anul IV, 1922, nr. 27, p. 1.

³ Ibidem, nr. 32, p. 3.

⁴ Ibidem, nr. 45, p. 3.

Alexandru Dărăban

*

Circumscripția Năsăud

Fraudă, furt de urne – Teroare – Agitație enormă a populației

La Năsăud a candidat din partea Partidului Național d-l dr. Laurențiu Oanea, unul dintre cei mai populari reprezentanți ai noștri în această regiune. Din partea liberalilor a fost dr. Vasile Meruțiu, trăit multă vreme în Regat și necunoscut în părțile acelea.

Succesul candidatului nostru era sigur, mai cu seamă că bravii noștri grăniceri știu să aprecieze faptele unui fiu destoinic al lor.

O alegere imparțială ar fi adus pe partea noastră o majoritate zdrobitoare, cu toată atitudinea ostilă a învățătorimii și a unora dintre preoți.

După socoteala voturilor date a primit: dr. Oanea 5.062 voturi și dr. Meruțiu 3573 voturi.

În noaptea de 6 spre 7 martie s-au violat urnele în 4 secții de votare și anume: în Telciu

s-au furat 350 voturi, în Rebrișoara 250, în Maieru 150 și în Rodna veche 150, în total 900 voturi furate.

În comuna Rebrișoara secretarul comunal a fost prins în momentul când schimba voturile de către bărbații de încredere ai Partidului Național și alți 10 săteni chemați în ajutor. Caporalul de jandarmi, însărcinat cu paza urnelor (vorba vine!) a tras două focuri de armă asupra sătenilor care voiau să intervină, astfel că secretarul comunal Petre Moldovanu și-a continuat opera sa dezastruoasă.

În Telciu s-a înlocuit urna furându-se 350 voturi roșii ale Partidului Național și înlocuindu-se cu galbene liberale. Votanții din această comună și-au reținut cu toții biletul galben al adversarului, astfel că pot face dovadă oricând că au votat cu candidatul nostru cel puțin 500 de inși. În urma furtului au rămas pentru candidatul naționalist numai 178 de voturi, trecându-se prin mișeleasca fraudă la liberali 412 voturi.

În comuna Maieru primpretorul plășii Rodna dr. Ion Monda (de ținut minte) însoțit de candidatul liberal Meruțiu, a dat ordin la ora 11 noaptea bărbaților de încredere să se depărteze. Rămăși singuri au înlocuit 150 de voturi.

În Rodna veche, în aceeași noapte, au furat 200 de voturi. În felul acesta candidatul liberal a fost proclamat ales cu o majoritate de 315 voturi.

În urma acestor nemaipomenite abuzuri, populația din părțile năsăudene este într-o agitație care poate avea urmări incalculabile. Alegătorii așteaptă intervenția parchetului, care a fost sesizat, pentru a se face dreptate. Contrar, își vor face ei².

*

Acapararea averilor comunale

Liberalii se năpustesc asupra satelor ardelene – Pregătiri de gâtuire politică și acapareare prin desființarea comisiilor comunale și instituirea de comisii interimare

„Monitorul Oficial” nr. 10 din 17 aprilie 1923, la pagina 412, ne aduce o nouă dovadă de cea mai vădită ilegalitate a regimului actual și arată în mod clar cum guvernul își pregătește calea spre unificarea administrativă și își croiește drumul spre acaparea averilor comunale.

În adevăr, domnul ministru de interne, prin o simplă deciziune ministerială cu nr. 26286 din 30 martie 1923, – la propunerea alfabetului în administrație prefect al județului Bistrița-Nă-

¹ Ibidem, nr. 48, p. 2.

² Ibidem, nr. 52, p. 3.

Activitatea Dr. Laurențiu Oanea prezentată în ziarul „Patria”

săud, – se pretează la un act absolut ilegal și „dizolvă actuala reprezentanță comunală din Sângeorzul-român, județul Bistrița-Năsăud, instituind în loc o comisie interimară compusă din d-nii Ilie Măriuş, preşedinte, etc.”.

Deci, iubii mei consăteni, de acum înainte, până la exprimarea deplină a regimului actual, nu mai au în fruntea comunelor pe primar, capul legal al tuturor comunelor ardelene, și din grația d-lui Solomon Haliță, de asemenea fiu al acestei comune, ea va fi condusă de d-l preşedinte interimar. Ce monstruoasă de drept și batjocură adusă comunei natale de un fiu al ei, care la bătrânețe prin ambiții și păcate politice, își murdărește un trecut respectat și o activitate rodnică pe terenul învățământului românesc!

Prin introducerea acestui sistem în satele ardelene, de o parte se înlătură controlul impus prin Legea XXII din 1886 și exercitat de micul parlament comunal, numit reprezentanța comunală și afacerile comunelor se încredințează unor parveniți partizani politici cu scopul de a liberaliza și a pregăti după metodele cunoscute alegerile comunale și județene, iar de altă parte să înlătore singurul organ legal care, potrivit legii comunale, avea între atribuțiunile sale chivernisirea averilor comunale, votarea și controlarea bugetului comunal și întreaga gestiune financiară a comunei.

Potrivit legii comunale reprezentanța comunală în aceste atribuțiuni ale sale nu poate fi substituită de nici unul dintre celelalte organe administrative.

Membrii reprezentanței, variind după numărul locuitorilor între 10-48, sunt aleși de poporul din comună prin vot egal, direct, secret și conform legii electorale pentru Parlament, din 3 în 3 ani pe o durată de 6 ani, astfel că tot la 3 ani mandatul unei jumătăți ai membrilor expiră și se fac alegeri pentru această jumătate, putând fi realeși și membrii cu mandate expirate.

După ce Marele Sfat al Transilvaniei a votat în 1919 legea electorală, reprezentanțele comunale au fost legal alese și instituite în anul 1919 și în anul 1922 ar fi urmat noi alegeri pentru o jumătate din membri.

Actualul guvern, printr-un articol de lege unic votat de adunările liberale, a prelungit mandatul reprezentanțelor comunale din întreaga Transilvanie și Banat pe încă un an.

Pentru administrația comunală au rămas în vigoare toate dispozițiile din legile anterioare, precum și legea 22 din 1886.

Reprezentanțele comunale, legal alese sub durata mandatelor, nu pot fi dizolvate, ci expirând mandatele unor membri ori devenind locuri vacante prin moarte, demisii sau alte motive, se impune fixarea imediată a unor noi alegeri.

Actualele reprezentanțe nu complac onoratului guvern, căci întreg Ardealul și Banatul ele sunt naționaliste, – de alegeri noi îi este frică regimului și atunci singura scăpare: se recurge la dizolvare, cu atât mai mult că se scapă cu această ocaziune și de organul administrativ al averii comunale.

Iată, deci, ocaziunea binevenită de a acapara averile comunelor, prin ordine date mamelucilor politici și prin aprobări ale prefecților hrăpăreți. este tocmai momentul! Pofțiți domnilor liberali!

Averile, în cele mai multe locuri, s-au expropriat: vii, castele, parcuri, vile, păduri comunale stau la dispoziție și, de bună seamă, nu putem aștepta că în loc de a împrăști pe cei îndreptățiți și în castele expropriate să fie instalate aziluri, școli pentru orfani, spitale comunale, le vom vedea acaparate de parveniți liberali.

Revenind în cazul comunei Sângeorzul Român, motivele de dizolvare a reprezentanței comunale sunt clare:

Alexandru Dărăban

1. D-l prefect a voit să scape de reprezentanța recalcitrantă care nu voia să-i aprobe acapararea averii comunale și, mai cu seamă, se opunea scoaterii la mezat a frumoaselor băi de ape minerale „Hebe” – proprietatea comunei. D-l prefect s-a mai pus în fruntea unei cooperative care acaparează și speculează pădurile ținutului nostru.

2. În rezultatul unor noi alegeri, d-l prefect nu putea pune nici o speranță, căci la alegerile generale pentru Parlament a primit lecția cuvenită, candidatul liberal cu 111 voturi, subsemnatul candidat al Partidului Național 411 și s-a împiedicat cu forța obștii din comună furtul urnelor.

Să fie asigurat însă domnul ministru de interne, care în acest caz s-a lăsat condus de un analfabet administrator, că actul domniei-sale volnic este fără nici o putere.

Formă însăși cuprinde în sine nulitatea, căci chiar și pentru Vechiul Regat o asemenea dizolvare potrivit art. 16 din Legea organizării comunelor rurale, urma să se facă prin Decret Regal.

Decizia dată nu poate stinge dreptul foștilor reprezentanți comunali care rămân în toate drepturile date de lege și cărora Înalta Curte de Casație le va da dreptate, anulând actul.

Comisia interimară nu va putea schimba conștiința sângeorzenilor, iar eventuala acaparare a averii comunale va fi anulată de Justiția civilă ordinară, căci orice act de administrare a averii trebuie să emane de la reprezentanță și fără ea, atât arendarea, cât și înstrăinarea averii este nulă.

Zadarnică a fost deci toată munca și încercările de gătuire a frumoasei autonomii comunale vor rămâne fără efect.

Sfătuim pe d-l ministru de interne să nu mai încerce asemenea acte, căci este păcat ca prestigiul frumos câștigat în uniforma de general să-l nimicească pe târâmurii străine de puterile și cunoștințele domniei-sale.

Cât privește pe d-l prefect al județului Bistrița-Năsăud în un articol următor îl vom arăta în adevărată lumină ca pe vampirul Adunării Naționale de la Alba Iulia.

A sosit momentul să se pună la punct și să se clarifice o acuză josnică ventilată de presa liberală.

Dr. Laurențiu Oanea¹.

*

Samavolniciile administrative din Ardeal

Interpelarea d-lui deputat dr. Romul Micșa d-lor miniștri de justiție și interne în ședința camerei de la 26 mai

În ședința Camerei din 26 mai d-l dr. Romul Micșa, deputat al Partidului Național Român, a adresat d-lor miniștri de justiție și interne următoarea interpelare relativ la samavolniciile administrative din județul Bistrița-Năsăud:

D-l ministru de interne, indus în eroare de către prefectul județului Bistrița-Năsăud, prin decizia ministerială cu nr. 26.286 din 30 martie, contrar tuturor dispozițiilor legale în vigoare în Transilvania - și că violarea legii votate chiar de acest parlament liberal în toamna trecută, prin care ați prelungit mandatul actualelor reprezentanțe comunale din Transilvania - a adus o profundă violare Autonomiei Comunale, menținută în vigoare, a dizolvat reprezentanța comunală din comuna Sângeorzul Român, comuna de naștere a numitului prefect de Bistrița-Năsăud Solomon Haliță și a numit o comisiune interimară în frunte cu un

¹ Idem, Anul V, 1923, nr. 85, p. 2.

Activitatea Dr. Laurențiu Oanea prezentată în ziarul „Patria”

președinte și 9 membri.

Motivul pentru care prefectul în chestiune a comis acest atentat la autonomia comunei sale natale a fost intenția de a acapara unele terenuri din teritoriul băilor „Hebe”, proprietatea comunei și învecinat cu o grădină a prefectului.

Ilegalitatea acestui act a fost relevată în presa noastră și s-a atras atențiunea d-lui ministru de interne asupra ilegalității actului și s-au arătat urmările dezastruoase pe care le-ar putea avea aceste procedee, puse la cale spre a acapara averile comunale, fiind administrarea aceloră în atribuțiunea reprezentanțelor comunale.

Se înțelege că cei interesați vor putea ataca în justiție orice acte de înstrăinare a averilor comunale făcute fără votul reprezentanțelor și fără procedura prevăzută în legea comunală din 1886 (art. XXII).

Aducând acest act ilegal la cunoștința populației din acea comună Sângeorzul Român, a fost natural ca poporul întreg al comunei să se revolte sufletește și fixată fiind data pentru instalarea comisiei noi, poporul întreg al comunei a cerut fixarea alegerii declarând că poate să aleagă chiar pe membrii numiți de d-l ministru de interne contra cărora nu are obiecțiuni, dar care să fie aleșii poporului.

În fața acestei stări agitate a populației, președintele numit a declarat că demisionează și nu stă în contra voinței poporului.

În fine, autoritățile administrative ale județului au văzut greșeala în care i-a încurcat prefectul județului și au lăsat în funcțiune vechea reprezentanță comunală și poporul și-a ales prin aclamație un primar agreeat în persoana d-lui Alexandru Buia.

Prefectul județului rămâne astfel biruit în actul ilegal ce încercase față de comuna sa, a căutat răzbunare și a intervenit pentru arestarea celor patru săteni, membri ai reprezentanței comunale și anume: Alexandru Gagea, George Cicedea, Gavril Oproaie și Gherasim Joja, care de peste două săptămâni sunt arestați în Bistrița și schingiuiți.

Dintre aceștia, cei dintâi doi sunt cumnații prietenului nostru politic dr. Laurențiu Oanea care a dus polemica în presă contra prefectului pentru actul ilegal și pentru care motiv caută să se răzbune contra rudelor domniei-sale.

Suntem în drept să cerem d-lor miniștri de interne și justiție să dispună imediata punere în libertate a celor arestați și împiedicarea prefectului cu intenții vădite de acapare, de a comite astfel de abuzuri¹.

*

Revoluția din Sângeorzul-român

Cu privire la cele întâmplate în comuna Sângeorzul-român din județul Bistrița-Năsăud, îmi iau în vedere a vă comunica următoarele:

După informațiile câștigate, ministrul de interne, la propunerea prefectului Solomon Haliță, a înlocuit primăria și reprezentanța comunală, instituită în mod legal, cu o comisiune interimară punând în aceasta oameni propuși, de sine se înțelege, tot din partea d-lui prefect. Sătenii auzind despre acest lucru contra dispozițiilor § 61 din art. de lege XXII din 1886, prin urmare ilegal, la prezentarea prim-pretorului în comună ca să execute dispozițiunea ministrului, s-au opus, arătând că în contra dispozițiunii au înaintat plânsoare în Contenciosul administrativ. În urma acestei declarații a tuturor sătenilor de față, prim-pretorul a cedat, ca mai târziu să vină în comună căpitanul comandai de jandarmi din Bistrița, căruia i-a spus acele

¹ Ibidem, nr. 113, p. 3.

Alexandru Dărăban

vorbe ca și prim-pretorului. Căpitanul de jandarmi, aflând ținuta poporului corectă, nu a luat nici o dispoziție, ci a relatat cazul d-lui prefect. În urmă s-a trimis din Bistrița 40 soldați înarmați ca să execute ordinul, punând pe noii numiți în locul celor destituiți. Poporul nu s-a opus, ci din nou au arătat că destituirea celor vechi și introducerea celor noi e contra legii și, cu deosebire, poporul a protestat contra primarului impus, un țăran pe nume Măriuş care, după dovezile ce le-au produs, ar fi un om necorect contra căruia s-a făcut arătare criminală nedusă încă la îndeplinire. Acestea, toate, însă nu au împiedicat pe cei trimiși să execute ordinul, ba mai mult, s-au deținut 4 oameni care astăzi sunt în arest preventiv sub titula de agitatori. În treacăt zis, între ei e și unul Alexandru Gagea, cumnatul d-lui Oanea, care în timpul acela nici nu a fost în comună. Apărarea acestora am luat-o eu și Victor Moldovan. Acesta este cazul.

După informațiile primite pe cale privată, tot lucrul e manopera răzbunătoare a d-lui prefect Solomon Haliță care și-a pierdut în comuna sa natală toată încrederea și vaza de care se bucura odată. Oamenii nu au lăsat nici o ilegalitate. Au stat și stau pe un teren absolut legal. De sine se înțelege că prin actul ilegal a d-lui prefect și acum prin arestarea celor 4 inși ca instigatori, spiritele sunt cu totul ațâțate, însă nu contra legii și a Statului, ci contra dispoziției ilegale provenite de la prefect și, în consecință, contra persoanei prefectului care nu mai cutează să meargă în comuna sa.

Acesta este adevărul.

Cei deținuți au fost eliberați abia săptămâna trecută, după 40 de zile de arest preventiv, în urma stăruințelor d-lui dr. Laurențiu Oanea, delegat al Partidului național.

Vom da amănuntele la timp¹.

*

Ședința Comitetului Central împreună cu comitetul executiv și parlamentarii Partidului Național Român în 13 iulie 1924, la Cluj, privind tratativele de fuziune cu Partidul Țărănesc. S-a hotărât crearea unei comisii pentru prezentarea unei rezoluții, ținându-se cont de propunerile făcute de domnii Aurel Vlad, Laurențiu Oanea, Valeriu Braniște, Emil Hațieganu, Andrei Nicola și Alexandru Vaida-Voevod².

¹ Ibidem, nr. 126, p. 3.

² Idem, Anul VI, 1924, nr. 146, p. 1.

RESTITUIRI

Din istoria despărțirii bisericii orientale de cea apuseană

MAXIM POP

Scaunul constantinopolitan l-a primit în 27 ianuarie 360 Eudoxiu din Arabissa în Armenia Mică, care ca și Eusebiu din Nicomidia și-a schimbat de două ori scaunul episcopesc, fiind mai înainte episcop în Germanica, după aceea în Antiohia. De aici se vede că încă pe timpul acesta era mai oftat și mai însemnat scaunul episcopesc din reședință decât renumita biserică apostolică din Antiohia.

Arienii înșiși în timpul acesta erau împărțiți în mai multe secte. Mai însemnate erau trei: a anomeilor, care susțineau cum că Fiul nu e asemenea cu Tatăl, în fruntea acestora Aetiu, pe care l-a urmat Eunomiu, Euzoiu, etc., a samarianilor, care susțineau cum că Fiul într-o parte și în natură e asemenea cu tatăl, nu e însă de o ființă (consubstantialis). Între aceștia mai însemnați erau Basiliu de Ancyra, Georgiu din Laodicea și Eustathiu din Sebasta. A treia a asocianilor așa numită de la Acaciu, episcopul Cezariei din Palestina, care afirmă că Fiul e asemenea

Tatălui cum e asemenea icoana prototipului.

Eudoxiu a fost în partida anomeilor și a lucrat ca să aducă la putere partida sa. Mai târziu a condamnat învățăturile anomeilor. Prin aceasta s-a deschis calea la scaunul episcopesc din capitală. Însă dânsul a rămas un ipocrit fără de caracter. În internul său a fost adict dogmelor sale de mai înainte, în afară le-a condamnat și negat și la mai multe ocazii a pășit era pentru ele, cu toate că știa cum că împăratul e contra lor. La ordinea zilei erau în Constantinopol arbitru, intriga și violența. iritația publică se arăta adeseori, deși astuției lui Eudoxiu și consortului său Eunomiu, episcopul din Cyzic, a succedat de multe ori a o domoli.

Nu mult după ridicarea lui Eudoxiu, a murit Constanțiu (3 noiembrie 361) a cărui amestec în afacerile bisericești a servit de model pentru domnitorii ce au urmat pe tronul imperiului bizantin care din zi în zi decădea mai tare. Constanțiu, ca și tatăl său, a primit botezul pe patul morții de la episcopul arian Euzoiu. Astfel muri ultimul fiu al lui Constantin cel Mare la cetatea din Armenia Mopsuerene în brațele unui eretic și lăsa imperiul unui apostat.

Iulian Apostatul în tinerețe a trăit în timpul unor furtuni între care n-a putut să învețe a iubi creștinismul. El a cunoscut diversele certuri ce erau între creștini, a cunoscut ura nedume-

Maxim POP

rită ce exista între diversele partide, nu însă principiile adevărate ale creștinismului.

Aceasta în legătură cu studiile făcute în școala filosofică neoplatonică l-au putut aduce la acea convingere cum că statul nu se poate ridica la acea putere care a avut-o când era religia păgână dominantă. Încă pe cale către Constantinopol, unde avea să-și ocupe tronul, s-a declarat de păgân. Venind în reședință a lăsat să restaureze templele și a sacrificat în ele.

Însă, în scurt timp, s-a convins cum că religia păgână, așa după cum a fost ea în antichitate, nu se mai poate introduce, de aceea voit să introducă o nouă ierarhie, o nouă disciplină morală și liturghie. Din această cauză a început a se apropia de creștini. El i-a invitat să vină să discute cu dânsul. Dintre catolici n-a mers nimeni, au mers însă dintre arieni. Astfel, sub domnia lui, a putut lucra Eudoxiu mai pe față pentru partida sa. Sub Iulian s-a reîntors Athanasiu din exil, însă după puțin timp iarăși a fost exilat. Totuși, dânsul a rămas ascuns în cetate și furtuna trecând curând murind Iulian în al doilea an al guvernării (363).

Următorul său, Iovian, a aflat în Antiohia trei episcopi, unul arian, al doilea semarian, al treilea catolic. Neștiind ce să facă, a cerut sfatul de la Athanasiu care i-a trimis simbolul nicen. După aceea l-a provocat să vină însuși în Antiohia. Acuzațiile arienilor ridicate în contra lui Athanasiu le-a respins declarând acelora că urăște certurile și iubește pe cei ce trăiesc în pace. Eudoxiu veni în ceartă chiar cu capii arienilor Aetius și Eunomiu, care se plânseseră peste retragerea și rezerva lui. Lucrul veni până la dezbinare. Aetius și Eunomiu ridicară pe episcop în locul lui Eudoxiu pe Pemeniu.

Pe la 364 muri Iovian, imperiul se împărți între Valentinian și Valente, care căpăta Orientul. Eudoxiu l-a botezat și l-a jurat că va rămâne credincios învățăturilor lui Arie. Sub dânsul Eudoxiu a ajuns la cea mai mare influență. catolicii au fost persecutați. Athanasiu a fost exilat a cincea oară, 24 de preoți catolici care au mers de la Constantinopol la Nicomidia să se plângă contra arienilor, a lăsat să-i ardă și să-i înece. Cu toate acestea s-au aflat și apărători ai catolicismului care s-au opus. Astfel, provocând odinioară prefectul Modestus pe un anumit Eulogiu să primească arianismul după ordinul împăratului, acesta răspunse prefectului: „Au primit-a împăratul cu domnia lumească și preoția?”. Cel mai mare apărător al catolicismului și contrar arianismului a fost însă Vasile cel Mare. Prefectul Modest, imputându-i că nu ascultă de împărat și nu voiește a introduce arianismul după cum i s-a ordonat, l-a întrebat: „Pentru ce tu singuri cutezi a te opune împăratului puternic?”. Vasile l-a întrebat ce va să zică cu aceasta. El a răspuns: „Tu singur nu voiești a urma religia împăratului, pe când ceilalți au cedat demult”. Vasile replică: „Eu la nici un caz nu mă voi închina unei făpturi, fie chiar și prefectul însuși”. atunci, prefectul aprins de mânie, întrebă: „Cum, tu nu te temi de această putere?”. Vasile răspunse: „Pentru ce să mă tem, ce mi se poate întâmpla?” „Una din cele multe ce-mi stau la dispoziție”, adăuse prefectul. „Și ce este aceea” – întreba episcopul „Exil, tortură, moarte”, răspunse Modest. La acestea observă episcopul: „Amenință cu altceva, pentru că de toate acestea nu mă tem. De pierderea averii nu are a se teme acela care nu are decât o pereche de veșminte și câteva cărți; exilul nu-l cunosc deoarece pe pământ sunt un pelerin fără patrie, tortura nu e aplicabilă unui corp așa debil, care va susține numai prima lovitură, moartea mă unește cu Dumnezeu și-mi împlinește toate dorințele”. „Așa de îndrăzneț cu mine, cu Modest, încă n-a vorbit nimeni”, zise prefectul. Vasile observă: „Poate nici n-ai convenit nicicând ca un episcop. Noi întru toate suntem blânzi și umiliți, nu numai față de împăratul, ci și față de cel mai de jos. Când e vorba însă de o cauză divină, atunci nu ne înspăimântă nici spada, nici animalele sălbatice, nici securea, toate acestea ne sunt de desfătare. Acestea le referează împăratul”¹.

¹ Pichler l. c. și 56 și urm.

Din istoria despărțirii bisericii orientale de cea apuseană

Persecuția s-a extins nu numai asupra catolicilor, ci și asupra semiarianilor care în anii din urmă căpătară curaj, ținură sinod în Lampsacus în care, pe lângă decizia cum că Fiul după ființă este asemenea Tatălui, au depus pe Eudoxiu. Însă acesta a prevenit deputațiunea trimisă de sinod la curte și a mijlocit de aceștia, au căpătat ordin în Heraclea să rămână în comunitatea episcopului capitalei sau, cu alte cuvinte, să țină doctrinele ariene. Opuându-se dâșii, au fost alungați din scaunele lor. Cu toate acestea, partida semiariană s-a susținut și mai departe.

Eudoxiu a murit în 370 pe când era să ordoneze un episcop nou pentru Niceea. De aici se vede că episcopii din capitală încă în cei dintâi 40 de ani de la inaugurarea noii reședințe sub domnia ariană au început a uzurpa în diecezele vecine, precum au fost necesități a face și catolicii în lipsa lor. Tulburările au favorizat uzurparea și aceste fapte vechi au făcut bun serviciu ambiției mai târzie care a știut valora uzul introdus arbitrar.

După moartea lui Eudoxiu catolicii au ales de episcop pe Evagrie, care o fost ordonat de episcopul Antiohiei Eustatiu. Acesta fiind alungat din scaunul său petrecea în ascuns în Constantinopol. Arieni, partea cea mai mare, au ales la influența lui Dorotei din Heraclea pe Demophil, episcopul din Berea. Era să erupă noua luptă între ambele partide, însă Valente lăsa să scoată pe Evagrie și Eustatiu din Constantinopol, iar pe partizani să-i tortureze.

Demophil n-a avut la împărat influența precedesorului său. Față de catolici însă a fost chiar așa de crud ca și acela. El a anatemitizat și pe capii partidei enomiane. Timpul acesta a fost timpul probei celei mai grele pentru catolicii orientali. Valente a persecutat pe toți aceia care nu împărtășeau convingerile sale și în tot locul domnea cea mai mare tulburare. Bătrânul Athanasie a murit în 2 mai 373, capii catolicilor Vasile, amicii săi și partizanii lor în continuu au fost persecutați de arieni, pe când iudeii și păgânii, cu puține excepții, trăiau liniștiți în imperiul oriental. Starea bisericii orientale o descrie Sfântul Vasile în epistola sa către occidentali așa: „Dogmele părinților se urgisesc, tradițiile apostolice nu se prețuiesc întru nimic, - se impun bisericilor și se aduc la predominie invențiile oamenilor poftitori de înnoiri. Oamenii nu sunt teologi, ci maestrii de cuvinte. Înțelepciunea lumii are precumpănire și gloria crucii e cu totul abandonată. Păstorii cei adevărați se alungă și în locul lor se pun lupi, care sfășie turma lui Christos. Bisericele sunt părăsite de predicatori și pustietățile sunt pline de cei ce se tânguiesc. Bătrânii jelesc când aseamănă prezentul cu trecutul și cu mult mai de plâns e junimea, care nici nu știe ce i s-a răpit. Această descriere e de ajuns spre a mișca la compătimire pe cei ce sunt crescuți în iubirea lui Dumnezeu, însă asemănată cu adevărata deplină, rămâne foarte tare îndărătul mărimii și gravității faptelor”. În altă epistolă către occidentali zice: „Ambiția celor ce nu se tem de Dumnezeu cuprinde demnitățile bisericesti și oficiul episcopesc se face remunerațiune ateismului astfel cu cât blasfemează cineva mai tare cu atâta se înalță mai iute la episcopie. Disciplina și demnitatea bisericască au dispărut. Lipsesc oamenii care să pască turma Domnului cu știința adevărată, deoarece ambițioșii, banii cruțați ai săracilor îi întrebuintează pentru trebuințele lor și pentru daruri banale. Observarea strictă a canoanelor e delăturată, există deplina libertate de a păcătui, pentru că cei ce au ajuns prin osteneala omenească la superioritate bisericască, răsplătesc favorul avut chiar prin aceea că conced toate păcătoșilor după poftă. Apus-a judecata dreaptă, fiecare umblă după poftele inimii sale. Răutatea e fără margini, poporul neîndreptat, superiorii la orice cutezare și temeritate, pentru că cei ce ajuns la domnia spirituală prin oameni sunt sclavii acelor care le-au făcut favor. Ca o nouă armă la luptă împrumutată s-a cugetat de către unii: apărarea ortodoxiei; și pe când își ascund ura proprie, zic că urăsc pentru religie. Alții, însă, care au a se teme pentru cele mai rușinoase crime, ațâță poporul la ceartă alternativă, ca în suferința comună să-și acopere afacerile proprii. Pentru aceea și lupta aceasta e neîmpăcabilă, deoarece cei ce au făcut rău se tem de pacea generală care poate să vădească rușinea ascunsă. Acestea le

Maxim POP

batjocoresc cei necredincioși, cei slabi în credință se clatină, nestatornică se face credința și neștiința se extinde peste suflete pentru că aceia înșeală cu aparența adevărului care în răutate falsifică învățătura. Mută e limba celor cu frica lui Dumnezeu, însă toată limba batjocoritoare are curs liber, cele sfinte sunt profanate, poporul mai bun fuge de biserici ca de niște școli a ateismului și în pustietăți își ridică mâinile către Domnul cu suspin și lacrimi. Bărbați, muieri și prunci se roagă sub cerul liber, suferă cu răbdarea cea mai mare toate greutățile și apăsările timpului și așteaptă ajutorul Domnului”.

Astfel descrie Sfântul Vasile în tot adevărul trista stare a bisericii orientale. Însă și arianismul, ca orice lucru omenesc, a început a se pleca spre apunere. Ura în contra goșilor, care inundau imperiul și erau adicți învățăturilor lui Arie, veni și asupra arienilor și cu căderea lui Valente căzu și puterea lor.

După moartea lui, Orientul căzu sub sceptrul împăratului apusean Grațian, care a emis un decret de toleranță¹. Catolicii din capitală care fuseseră împrăștiati și fără cap au început a respira mai liber și s-au îndreptat ochii asupra unui bărbat care apăra cu rezoluție și putere credința niceană și se vedea cel mai apt de a o apăra și întări și în mijlocul lor. Acela a fost renumitul Grigore Nazianz, amicul și soțul Sfântului Vasile. El petrecea în singurătate adânc întristat pentru moartea amicului săi Vasile, când fu chemat să ia toiajul păstoririi (mai întâi ca administrator) pentru o turmă tare greu încercată (379). Între cele mai grele împrejurări intră iar în viața publică de la care se retrăsese mai înainte. Însă credința despre sfințenia cauzei l-a întărit întru purtarea sarcinii. Într-o simplă sală de rugăciune, unde mai târziu se ridică renumita biserică a Anastasiei, ținu Grigore vorbirile sale pline de spirit, între care sunt cele mai însemnate vorbiri teologice. Talentul oratoric, darul de a convinge, mări cercul auditorilor. El luptă nu numai contra arienilor, ci și în contra altor secte eretice. Turma lui începu a se ridica moralmente, însă dânsul avu de suferit multe necazuri. Adeseori – după mărturisirea proprie – au venit ploii de pietre asupra lui. Odată au intrat cetele inamicilor chiar în capelă, care o profanară și o decimară. El însuși abia a scăpat cu fuga și în urmă pentru tumult a fost acuzat la judecată. Însă aceasta nu l-a înspăimântat, exemplu lui a avut influență bună asupra turmei sale.

Mai târziu s-a ridicat un inamic periculos asupra lui, cinicul² Maxim din Alexandria care, mai întâi sub masca ortodoxiei, i-a câștigat încrederea, după aceea a început a agita în contra lui și în urmă s-a făcut chiar episcop a Constantinopolului. Acest aventurier a fost ajutat de un preot bizantin și, probabil, și de Petru, patriarhul alexandrin, care se vede însă a fi fost sedus. Episcopii egipteni veniră la Constantinopol ca să ordoneze pe Maxim, pe când zăcea Grigore bolnav. Poporul catolic însă i-a alungat din biserică și ordinarea s-a efectuat într-o casă privată. Cinicul cu ai săi s-a dus în Tesalonic la împăratul Teodosiu care însă nu l-a primit, dar afacerea aceasta a făcut rea impresie în inima lui Grigore. Dânsul era decis să abdice de episcopie, însă iubirea poporului său l-a necesitat să promită cum că va mai rămâne pe scaunul episcopesc pâ-

¹ Hefele Concilien Geschichte t. II p. 1.

² Cinicii erau o sectă filosofică care trăiau foarte simplu, se îmbrăcau simplu. Toate indigențele omenesti le privau de lucruri firești și de aceea se împlineau publice și le numeau după numele cel adevărat. Cel mai mare renume l-a avut dintre ei Diogene de Sinope, care umbla îmbrăcat într-o manta ruptă sau gol, locuia într-o bute, ca prin restrângerea la cele neapărat de lipsă să-și întărească virtutea. Altcum alții ziceau despre el: „că prin găurile mantalei primește deșertăciunea”. El a avut un ulcior de ținut apa de băut. După ce a văzut pe un prunc bând apa din mână, a spart ulciorul. Cinicii se numesc așa de la cuvântul grecesc Σκύλοι (Skýloi) „câinesc”, pentru că trăiau ca câinii, va să zică de tot simplu și rău.

Din istoria despărțirii bisericii orientale de cea apuseană

nă când va decide un sinod de episcopi asupra lui¹.

c) Învingerea credinței niceene. Al doilea conciliu ecumenic

Împăratul Teodosiu a fost catolic. Botezul l-a primit, fiind bolnav, de la Ascholiu, episcopul catolic din Tesalonic. În 28 faur 380 a emis din Tesalonic renumitul edict în care și-a exprimat voința ca toți supușii să urmeze credința transplantată de Sfântul Petru la romani și care se predică de pontificele Damasus și Petru din Alexandria, reprezentanții Occidentului și a Orientului. În 14 noiembrie 380 intra în Constantinopol unde, înainte de toate, a voit să restituie religia catolică. La două zile după intrare înștiința pe episcopul arian Demophil că are să aleagă: sau să primească simbolul nicean sau să deșerte bisericile. Demophil a preferat aceasta din urmă și împreună cu Luciu, episcopul arian din Alexandria, a părăsit capitala. Arienilor le-a mai rămas o biserică a Sfântului Moise la porțile cetății, celelalte s-au transpus catolicilor.

Mai 40 de ani a gemut Bizanțul sub domnia ariană. Mare a fost bucuria ortodocșilor restabilindu-se iar religia adevărată. Împăratul, înconjurat de cei mai înalți demnitari și garda pretoriană, spre împiedicarea atacurilor posibile ale arienilor, a însoțit pe mult cercetatul Grigore în procesiune până la biserica catedrală. Cu această ocazie a cerut poporul pe Sfântul Grigore, care era ordinar de episcop de mai înainte, însă nu era legat de nici o biserică, de episcop a capitalei. Grigore a voit să delătore de la sine această demnitate și s-a rugat ca cel puțin pentru acum să se amâne lucrul având a mulțumi lui Dumnezeu pentru binefacerile primite.

După ce au luat catolicii în posesie bisericile, Grigore, cu toată opoziția sa, a fost pus episcop pe scaunul constantinopolitan (decembrie 380). Aceasta a dat însă la diverse acuze din partea contrarilor. Sfântul Grigore s-a apărut în contra acuzelor și a exprimat dorința ca episcopii să decidă despre ocuparea episcopiei constantinopolitane pe care el numai a administrat-o până acum².

Dorința lui s-a împlinit pentru că Teodosiu, atât pentru aceasta, cât și pentru întărirea credinței niceene, a convocat un conciliu în Constantinopol. Până în mai 381 s-au adunat 150 de episcopi orientali, între care Meletiu din Antiohia, care la început a purtat prezidiul. Dintre semarieni sau macedoneni s-au înfățișat numai 36 de episcopi care însă n-au voit a primi credința niceană și așa au părăsit capitala.

Cea dintâi afacere a conciliului a fost cauza episcopului din capitală. Cercând în cauză, s-a aflat că ordinarea lui Maxim a fost nelegală, prin urmare nulă și de aici și ordinarea de preoți făcută de prin el asemenea a fost nulă. Grigore Nazianz a fost recunoscut de episcop legal și s-a întronizat sărbătorește.

Ca episcop a capitalei și-a pus toată năzuința să aplaneze schisma din Antiohia unde, afară de Meletiu, mai era un episcop Paulin. Meletiu la scurt timp după introducerea lui Grigore a murit. Prezidiul l-a purtat acum Grigore, care a stăruit ca să nu se aleagă alt episcop în locul lui Meletiu, ci să se recunoască Paulin, după cum se pactase mai înainte, ca adică dacă va muri unul, celălalt să rămână în scaunul episcopesc fără ca să se aleagă altul. Episcopii mai tineri i-au făcut opoziție cu vehemență susținând că recunoașterea lui Paulin ar fi concesiune prea mare latinilor. Mulți și dintre episcopii bătrâni au intrat în partida lor. Rezultatul a fost că episcopii patriarhatului Antiohiei au ales pe preotul Flavian de următor lui Meletiu. Sinodul l-a

¹ *Preotul Român*, Gherla, Anul XIII, 1887, nr. 4, p. 149-156.

² Cf. Hergenrother l. c. p. 13 și următoarele.

Maxim POP

aprobat și cu aceasta schisma meletiană s-a continuat.

Aceasta a întrista pe Grigore atât de tare cât a început a nu participa la ședințe și a părăsit locuința episcopală. Lângă aceasta s-a mai adaus că episcopii din Egipt și Macedonia care au venit târziu la conciliu au pus sub întrebare legalitatea ridicării lui Grigore pe scaunul constantinopolitan. Grigore, lipsit de amici, înconjurat de episcopi intriganți și debilitat trupește, s-a decis să rezigneze de la episcopie.

Într-o zi veni la ședință și resigna de episcopat declarând că face aceasta în interesul păcii și a unirii. Între altele zise: „De cumva sunt eu oarecum vina discordiei voastre, atunci mă aruncați în mare și valurile neînțelegerilor se vor liniști. Bucuros voiesc a suferi pentru unirea voastră, a ceea ce voiți, deși sunt nevinovat. Scoateți-mă din scaunul meu, alungați-mă din cetate. Iubiți numai adevărul și pacea cum zice Zaharia (c. 8)”. În fine, își luă rămas bun de la episcopi și-i rugă să-și aducă aminte totdeauna de lucrurile sale.

Episcopii se văzură surprinși de pasul lui Grigore, însă curând se reculeseră și-i primiră resignarea.

Motivele au fost deosebite. Unii l-au invidiat pentru darul oratoric, alții pentru că le-a condamnat luxul și superbia prin purtarea sa morală, alții pentru că le spunea adevărul prea liber. Mulți n-au voit să primească resignarea, unii când au auzit că se primește resignarea și-au astupat urechile, au bătut în mâini și au părăsit conciliul și cetatea ca su vadă punându-se alt episcop în locul lui.

După aceea s-a prezentat Grigore la împăratul și arătându-i cum că a resignat, s-a rugat să-l dispenseze de episcopia constantinopolitană.

Împăratul numai cu greu a primit resignarea lui Grigore. În locu-i s-a ales pretorul Constantinopolului, Nectarie din Tars, bărbat demn și văzut, însă încă nebotezat.

Afară de cauza episcopului din capitală, s-a explicat mai pe larg și învățătura bisericii despre Spiritul Sfânt. Simbolul nicean întregit în sinodul din Constantinopol e simbolul ce-l avem astăzi în biserică. Sinodul acesta între sinoadele ecumenice este al doilea.

Cu venirea lui Grigore la scaunul episcopesc în capitală și cu sinodul al doilea se începe o eră nouă pentru biserica orientală. Puterea arienilor a fost înfrântă, împăratul păși ca apărător al ortodoxiei. În această stare de lucruri a putut și episcopul din Constantinopol să tragă foloase din poziția sa. Ca episcop al curții a putut fi mijlocitorul între curte și episcopi, între Orient și Occident. De aici nu poate să apară lucrul așa străin dacă episcopii capitalei au năzuit să aibă rangul prim după Roma, cum era și noua Romă prima după cea veche.

Până la conciliul ecumenic al doilea episcopul reședinței orientale a fost sufragantul exarhului de Heraclea în Tracia, de la care primiră consacrarea și, de regulă, a primit-o și mai târziu. Tulburările ariene și, în special, dominarea arianismului și în Heraclea sub episcopii Teodor și Dorotei a dat însă la slăbirea acestei legături, la uzurpare în drepturile exarhului și, în fine, la ridicarea Bizanțului peste cetatea metropolă.

Din punct de vedere a dreptului formal – deși nu în faptă – însă a rămas vechea referință între ambele biserici deoarece se părea lucru greu a se schimba aceea ce a sancționat conciliul nicean. În biserica veche nu era cunoscut principiul de a se îndrepta aranjarea scaunelor episcopesci după referințele politice și după prerogativele politice a unei cetăți, a face pretenție pentru prerogative a episcopului respectiv față de ceilalți, cum s-a făcut aceasta sub domnia împăraților creștini în orient și cu încetul chiar și prin sinoade, ci ca motiv pentru îndreptățire mai înaltă s-a recunoscut numai originea nemijlocit apostolică a bisericii. Din această cauză principiul amintit mai sus a fost combătut atât de către episcopii mai distinși, cât și de către scaunul apostolic chiar și atunci când s-a încercat a i se da valoare din punct de vedere a oportunității sau utilității. Fiindcă apostolii pentru mai ușoară lățire a religiei au întemeiat bi-

Din istoria despărțirii bisericii orientale de cea apuseană

serici în cetățile mai mari, care și în timpurile anteniceene treceau de metropole, de aceea a convenit însemnătatea politică cu cea bisericească a cetăților.

Această împrejurare și năzuință de a aduce în consonanță împărțirea bisericească cu cea politică a dat viață acesteia maxime. Multe provincii bisericești au avut aceeași extensiune ca și cele politice, fără ca să fie însă aceasta regulă bisericească. Cu timpul și mai ales de la mijlocul secolului al cincilea au ocupat locurile mai însemnate în ierarhie trei mitropoliți, numiți și patriarhi, care nume mai înainte se da episcopilor mai distinși, aceia au fost episcopul Romei, a Alexandriei și a Antiohiei. Deși aceste trei cetăți au fost cele mai renumite în imperiu, totuși autoritatea mai înaltă a episcopilor din ele s-a redus la Apostolul Petru care a lucrat pentru lățirea religiei în Antiohia și Roma în persoană, iar în Alexandria prin discipolul său Marcu și sta în fruntea catalogului episcopesc a acestor trei scaune distinse. Conciliul nicean cunoaște singur pe acești trei mitropoliți supremi (patriarhi) și canonul 6 se referă apriat la puterea supremă a lor. Aceste trei scaune au format așa zicând un triumvirat ierarhic la care a ținut cu energie biserica romană, care e riguroasă în conservarea tradițiilor sale. Ele au fost îndreptătorii afacerilor bisericești și au tratat mai de aproape între sine. Asemenea au fost înzestrați cu unele drepturi însă încâtva deosebite de a celor trei episcopi și mitropoliți din Cezarea în Capadocia, din Efes și din Heraclea în Tracia, care mai târziu s-au numit și exarhi, apoi primații din Cartagena. Peste toți ierarhii însă sta episcopul Romei, recunoscut pretutindenea ca următor propriu a principelui apostolilor și ca episcopul suprem. El și-a exercitat jurisdicția supremă în Orient asupra patriarhilor, nu asupra episcopilor care erau supuși imediat patriarhilor; în Apus însă a fost dânsul și unicul patriarh. Aceasta a fost în genere ordinea ierarhică în cele dintâi trei decenii a secolului al patrulea. În această perioadă nu se află revoluții bisericești cum s-a întâmplat mai târziu în Orient. Legătura unirii nu s-a tulburat prin năzuințele egoiste cum s-a întâmplat mai târziu. Dezbinările au fost mai mult locale întâmplându-se în una și aceeași biserică. S-au întâmplat lupte serioase de tot felul, nici o luptă pentru extinderea jurisdicției unui episcop în o dieceză străină, pentru uzurpare de drepturi în un teritoriu străin.

În timpul acesta nu se află vânări după preferințe externe, cum s-a întâmplat mai târziu. Clerul și poporul era în strânsă legătură cu episcopul său și curtea împărătească încă nu devenise ținta călătorilor episcopești, aerul curții încă nu infectase inimile orientalilor și pompa lumească n-a putut abstrage pe episcopi de la păstoria sufletască și obligămintele ei cele grele.

În conciliul de la Niceea episcopul Ierusalimului, care devenise sub mitropolitul de Cezarea, – deși mai înainte se bucura de vază mare fiind episcopul bisericii vechi mame, – a căpătat al patrulea grad de onoare (canonul 7).

Canonul al treilea a sinodului II ecumenic da episcopului de Constantinopol locul prim de onoare după episcopul Romei („Episcopul Constantinopolului să aibă locul prim de onoare după episcopul Romei pentru că cetatea aceea e Roma nouă”). Prin aceasta s-a răsturnat ordinea veche de rang și s-au vătămat patriarhii Antiohiei și Alexandriei a căror drepturi jurisdicționale la întărește canonul II a aceluiași sinod.

Canonul al treilea n-a fost îndreptat propriu în contra Romei și presupune poziția eminentă a aceleia, a atins-o însă într-o atâta încât – deși cu nedrept – se putea face încercarea de a deduce rangul ei mai înalt din însemnătatea politică a cetății. după contextul canonului nu s-a dat episcopului din Bizanț jurisdicție mai înaltă, însă a fost lucru foarte natural că cu toate acestea, atât Asia Mică, cât și Tracia, cu încetul, au venit în dependență tot mai mare de la Constantinopol, de la care depindeau mult și în alte provincii. În conceptul elastic a canonului e cuprinsă provocarea de a-l interpreta cât mai larg și în rangul de onoare, au avut

Maxim POP

un reazim pentru a putea esopera și împreună pe încet cu rangul și puterea corespunzătoare și această țintă au și urmărit-o cu tenacitate arhipăstoriei din Bizanț pas cu pas. Lui Nectarie, pe lângă aceea i s-a concretizat să poarte grijă de biserica tracică, care a fost devastată prin arianism și anume să poarte grija pentru restabilirea ortodoxiei. Aceasta însă a dat la ingerință mai mare. Prin această dispoziție a obținut scaunul constantinopolitan trei:

- a) deplina independență de mitropolia de Heraclea;
- b) conducerea diecezei tracice care cel puțin implicit și fără depunere expresă a exarhului de Heraclea a fost avizat episcopul bizantin;
- c) locul de onoare înaintea celorlalți mitropoliți mai înalți afară de cel roman.

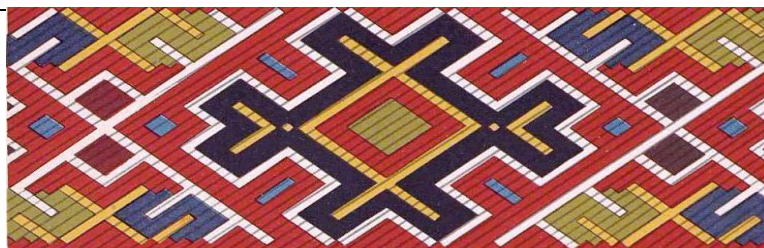
De aici mai de aproape a urmat și supunerea diecezei pontice și asiatică la a căror exarhi le-a mai rămas numai titula. Față cu această înnoire, patriarhul Antiohiei Flaviu, care în acest sinod a fost instituit, s-a supus și până când a fost prin dânsul prezentată Antiohia n-a făcut, iar mai târziu n-a putut face opoziție. Alexandria, însă, care a fost scaunul Sfântului Marcu, n-a voit să recunoască nici sinodul ca atare, de unde la 449 Dioscur, patriarhul de atunci a Alexandriei, în un sinod ce l-a ținut a numărat a doilea sinod ecumenic pe cel din Efes. Se pare că aceasta a provenit și de acolo, că canoanele respective s-au făcut în absența episcopilor egipteni. Episcopii Alexandriei însă n-au rămas consecvenți, ci uneori au făcut atare pași prin care, indirect, s-a recunoscut preferința Bizanțului.

Singur patriarhul roman a rămas consecvent și nici pontificele de atunci, Damasus, care altcum a aprobat decizia în contra lui Macedoniu, nici următorii săi până la Grigore cel Mare, ba până pe timpurile lui Fotie, nu l-a recunoscut. Bonifaciu I, Sixt III a rejiciat hotărât acel canon. Și dintre colecțiile orientale vechi de canoane multe nu l-au luat¹.

(Va urma)

¹ *Preotul Român*, Gherla, Anul XIII, 1887, nr. 5, p. 189-196.

DIN GRANIȚĂ

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

ȘTEFAN LUPU¹

Ceea ce i-a mai plăcut lui Odobescu la această adunare generală, a fost hotărârea comitetului Asociațiunii de a da, deși n-avea fonduri însemnate la îndemână, ajutoare în bani tineretului școlar, premii scriitorilor, cel mai însemnat dintre ele hotărându-se să i se dea lui Andrei Mureșanu, la fel premii artiștilor, industriașilor și plugarilor mai vrednici din Transilvania, ca și silința acestuia de a sprijini tipărirea de cărți românești și de alte publicațiuni folositoare pentru popor.

Când adunarea generală a hotărât să nu se dea membrilor din comitet nici o remunerație în bani, nici chiar cheltuielile de drum, făcându-i prin aceasta să-și considere munca de la Asociațiune ca pe un semn de înaltă distincție personală, Alexandru Odobescu a fost cuprins de mare bucurie. Era de acum încredințat că munca acestor oameni va da roade bogate pentru poporul român, pentru că ea nu avea să fie făcută din pofta de câștig, ci din dragostea de neam și patrie. Odobescu a găsit-o vrednică de a o da ca pildă de patriotism, spunând: „Acolo – adică în Asociațiunea arde-

¹ Profesorul Ștefan Lupu s-a născut la 29.12.1897 în comuna Rebrișoara, județul Bistrița-Năsăud. Urmează studiile secundare la Gimnaziul fundațional (grăniceresc) roman greco-catolic (1910-1918). Apoi s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București (1918-1920), ultimii doi ani de facultate urmându-i la Iași (1920-1922). Între 1924-1940 a fost profesor titular la Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița. În acest timp a desfășurat o activitate intensă ca ziarist profesionist, director, redactor responsabil, semnatar de articole al căror număr e de ordinul sutelor, la ziare precum „Săptămâna” și „Năzuința”; temele predilecte sunt literare, sociale și politice. A fost un pasionat de folclor. A fost membru al Partidului Național Tărănesc. Între 1952-1955 a fost arestat și deportat la Gherla, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Jilava, Oradea pentru faptul că a făcut parte din comitetul județean al P.N.Ț. MANIU. La întoarcerea în libertate este acceptat ca bibliotecar și apoi în învățământ, la Școala Medie Mixtă din Bistrița (în prezent Colegiul Național „Liviu Rebreanu”) până la pensionare. A continuat să scrie pe teme de istorie literară, lămurește câteva probleme cu privire la biografia lui Liviu Rebreanu în polemica cu acad. Al. Piru. În 12.07.1973 a trecut în veșnicie la Bistrița (Nicolae Trifoiu și Gabriela Linul, „Doi Năsăudeni – Profesorii Ștefan Lupu – Ștefan Linul”, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 1999).

Ștefan LUPU

leană – toți lucrează din patriotism și patriotismul lor e încă destul de tânăr, ca să-i facă a lucra cu activitate și chiar fără salarii”.

La această adunare s-a mai luat o hotărâre, care însă nu putea fi pe placul lui Alexandru Odobescu. Și anume, Asociațiunea avându-și luată asupra ei sarcina de a sprijini dezvoltarea limbii și literaturii române din Transilvania, s-a crezut chemată să hotărască ea felul de a scrie românește între hotarele acestei țărișoare. În adunarea generală din Brașov, Asociațiunea nu numai că și-a însușit sistemul de scriere, așa zis etimologic, ce i-a fost prezentat de învățatul canonic Timotei Cipariu de la Blaj, ci a hotărât să oblige poporul român din Transilvania să scrie după această ortografie.

Pe Timotei Cipariu, Alexandru Odobescu îl respecta pentru știința și munca lui puse în slujba cultivării și înălțării neamului românesc, dar felul cum credea el că trebuia să se scrie românește, nu-l putea aproba. Dacă românii din Transilvania primeau să scrie și să vorbească românește așa cum le cerea Cipariu și ceilalți conducători ai Asociațiunii ardeleni, Odobescu era sigur că peste cincizeci de ani ar fi ajuns să înțeleagă cu frații lor din Țara Românească „așa de puțin, cât și spaniolii cu portughezii”.

Sistemul de scriere pe care Asociațiunea voia să-l impună în școlile, scrierile, gazetele românești din Ardeal, avea darul să îndepărteze neamul românesc din această provincie de la adevărata limbă românească. Unitatea sufletească a poporului român ce începuse a se înfiripa și pe care Alexandru Odobescu și alți patrioți români voiau s-o vadă cât mai întărită, pentru că numai așa se putea înfăptui unirea noastră politică, era astfel amenințată să fie ruptă.

Văzând primejdia la care ducea hotărârea Asociațiunii de a-și impune punctul ei de vedere greșit în scrisul românesc din Ardeal, Odobescu a spus-o răspicat că învățații ardeleni, cu tot meritul lor pentru știința românească, „nu pot da singuri legi limbii române, nici nu se pot considera ca definitive și cu totul serioase hotărârile dictatoriale ale adunării de la Brașov”.

Supărarea aceasta însă nu l-a împiedicat pe Alexandru Odobescu să se simtă încântat de serbările Asociațiunii. Mult timp n-a putut să uite, între altele, corurile „de tineri studenți și de fete care au intonat adeseori rugi și imnuri naționale pentru înfrățirea și prosperitatea poporului român”.

Era mulțumit și pentru faptul că fusese proclamat membru al Asociațiunii, ceea ce era mare cinste pentru el.

Se simțea astfel și mai legat sufletește de poporul român din Ardeal. Luă numaidecât hotărârea de a sprijini și de a îndemna și pe alți fruntași ai culturii române din Principatele Unite să sprijinească Asociațiunea română din Ardeal, pentru ca să-și poată atinge scopul ei național, spre binele întregului popor român. „Trebuie să recunoaștem – spunea el în amintita dare de seamă – că scopul, faptele și tendințele Asociațiunii literare transilvănene sunt în general demne de a fi susținute și îmbrățișate de tot poporul român, ca prin acest mijloc cercul lor să se lătească și să profite tuturor românilor îndeobște”.

Tot în acea dare de seamă Odobescu mai spunea că publicația sa, adică „Revista Română”, care și-a luat ca drept țință răspândirea luminilor printre români, înfrățirea generală a națiunii, cel puțin pe câmpul erudiției și al bunului gust literar și artistic, precum și sprijinirea oricărei idei salutare pentru propășirea națională și intelectuală, „Revista Română”, ziceam, se simte datoră a invita pe toți cei care au câtuși de puțină încredere în tendințele ei, de a lua parte la mișcarea literară și progresistă a fraților de peste munți și de a se înscrie printre contributorii ei. Numai cu acest mod, românii de dincolo văzând că consângenii lor din Principate nu sunt cu totul indiferenți la aspirațiile ce-i frământă și la faptele bune ce ei întreprind, vor cuteza atunci mai cu anevoință a apuca, ei de sineși și izolați, căi nestrăbătute în care națiunea întreagă nu-i va însoți. Numai cu acest mod vom întreține și vom întări acel

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

spirit al națiunii, acel geniu român de care a vorbit venerabilul părinte Cipariu și care va tinde „aripile sale peste toți fiii lui Traian și-i va ține legați întru legăturile păcii, frăției și unității naționale”!

Plecând în Brașov, la adunarea generală a Asociațiunii ardelene, Alexandru Odobescu nu mergea pentru întâia oară în Ardeal.

În urmă cu doi ani, și anume în 1860, primind din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice însărcinarea de a cerceta mănăstirile și alte monumente istorice din câteva județe ale Munteniei și Olteniei, din punct de vedere istoric, artistic și gospodăresc și a face pe seama acestui minister o lucrare asupra acestor cercetări; Odobescu, însoțit de soția sa și un pictor, de naționalitate sas, a ajuns în această călătorie anevoioasă, făcută uneori pe jos, ori călare, alteori cu trăsura, pe drumuri rele și pe timp ploios, la satul Căineni, de lângă hotarul Transilvaniei. Cu trăsura cu care a venit până aici, Odobescu și soția au plecat pentru câteva zile la Sibiu. La vama românească li s-au vizat pașapoartele pentru trecere. La cea austriacă, Odobescu a avut de suferit unele neplăceri din partea vameșilor. Căutându-l prin micul bagaj ce-l luase cu el, au dat peste câteva exemplare din nuvela sa „Mihnea Vodă cel Rău” și i le-au oprit la vamă, fiind socotite de zeloșii slujbași împărătești primejdioase pentru liniștea puternicii împărății austriece, căreia îi era supusă Transilvania.

După o nouă vizare a pașapoartelor la Turnul Roșu, Odobescu și soția sa și-au putut continua drumul în cea mai deplină liniște. Pitoreasca regiune, cu munții ei înalți, cu pădurile mari, cu Oltul ce se izbește de stânci, le-au umplut sufletul de încântare. După ieșirea din defileul munților, au dat de câmpie, presărată cu sate românești. Era pe vremea secerișului. Fiind o zi minunată de iulie, oamenii se aflau la lucru pe câmp.

Farmecul acestei priveliști l-a făcut pe Odobescu să scrie în însemnările sale despre drumul făcut la Sibiu, următoarele cuvinte: „Ieșind din satul românesc Boița, vezi acea cultură îngrijită, acei oameni bine îmbrăcați și voioși, toți români ca și la noi, dar mai harnici, mai deprinși la muncă și la bine, decât pe partea cealaltă a munților. Când treceam noi, era tocmai la seceră și era o adevărată plăcere a te uita cu ce silințe și cu ce veselie lucrau toți, bărbații, femeile și copiii”.

În Tâlmaci, sat mare, frumos și bogat, cu locuitori sași și români, au schimbat caii de la trăsură, luând patru cai, puternici, odihniți, dar care la drum s-au dovedit mai moi ca cei de până aici, cu toate că vizitiul, un băiat român de asemenea din Tâlmaci, se silea să-i mâne cât mai iute.

Pe drum, Odobescu, deși dormita, totuși lua „seama la locurile acele bine cultivate și semănate cu sate frumos zidite”.

În după amiaza aceleiași zile au sosit la Sibiu, unde au tras la hotelul „Zur Ungarische Krone”. În cele trei zile, cât a stat în acest oraș, Odobescu cu soția sa au luat parte la o serbare dată de populația Sibiului în cinstea Principesei Lichtenstein, soția prințului Guvernator al Transilvaniei unde, dintre toate doamnele, s-a distins „o româncă din Pitești, frumoasa doamnă Dumba, ce avea și eleganță la îmbrăcăminte și grație la joc”.

Singur a vizitat după aceea biserica romano-catolică, apoi Muzeul Bruckenthal, pe care l-a găsit frumos organizat și înzestrat cu multe lucruri de preț, pe urmă biserica luterană pentru a da de piatra de pe mormântul fostului voievod muntean, Mihnea Vodă cel Rău, dar pe care n-a putut-o vedea, fiind mutată într-o încăpere de alături și amestecată cu alte pietre.

Cu soția sa a mai fost la teatru, dar nu i-a plăcut piesa care s-a jucat. A treia zi, dimineața, s-au pregătit de drum. Astfel, după ce și-a scos trăsura de la reparat, pentru care a trebuit să

¹ Alexandru Odobescu, *Opere Complete*, vol. II, București, Cartea Românească, p. 274 și urm.

Ștefan LUPU

plătească cam mult, după ce și-a cumpărat provizii de drum, după ce s-a întreținut din nou cu preotul luteran Neugeborn asupra trecutului orașului Sibiu și al Transilvaniei, Odobescu a dat ordin vizitiului de plecare.

Înainte de a pleca, a ținut să spună câteva cuvinte aspre, de altfel foarte nimerite, despre felul cum meseriașii și negustorii din Sibiu înțelegeau să se poarte cu clienții lor străini, îndeosebi cu cei din Țara Românească: „M-am convins – spunea el – că în adevăr în toată Transilvania, unde oamenii trăiesc cu puțin, este un jaf organizat împotriva boierilor din Țara Românească... Capelanul, birtașul, prăvălia și cu care am avut a face, toți m-au jefuit, astfel încât excursia mea de trei zile abia în Sibiu, m-a costat mai bine de 40 de galbeni, plătind numai la birt vreo 17 galbeni și cumpărând ce va mărunțișuri din târg”.

S-a întors pe același drum pe care venise. La Turnul Roșu, unde a făcut un scurt popas, a stat cu câțiva români din Ardeal sau ungureni, cum li se spune în România, ce „veneau tocmai de la Călărași, pe unde își țineau oile, trecându-le iarna până în Dobrogea”¹.

După ce s-a mai oprit în altă localitate, până ce a încetat ploaia și după ce și-au cumpărat un coș de zmeură de la niște femei bătrâne, Odobescu cu soția sa au trecut granița românească, continuându-și drumul pe Valea Oltului spre Călimănești.

Cunoscută fiind acum dragostea lui Alexandru Odobescu pentru locurile și neamul românesc din Ardeal, se poate lesne închipui câtă bucurie trebuie că i-a făcut manifestarea unirii sufletești a românilor ardeleni cu frații lor de peste Carpați în timpul războiului pentru neatrănare.

Dându-și seama că războiul acesta nu era numai al României mici de atunci, ci al patriei române celei mari și că înfăptuirea acesteia atârna de la biruința ostașilor români, neamul românesc din Ardeal a luat eroica hotărâre de a sprijini cu dărnicia lui pe vitejii care aveau să-și verse sângele pentru împlinirea acestui scop național.

Mișcarea de ajutorare a pornit cu multă însuflețire. Astfel, gazeta „Telegraful Român” din Sibiu a publicat în numărul său din 17 mai 1877 un proces verbal de constituire a unui comitet de doamne din acest oraș, cu scopul de a strânge daruri pe seama ostașilor români răniți și a văduvelor și orfanilor celor căzuți în acest război.

Doamna Iudita Măcelariu, președinta comitetului, a adresat prin gazetă femeilor române din Ardeal următorul apel: „În urma conflagrației din Orientul Europei, conflagrație ce are să atingă și a atins pe frații noștri și surorile noastre din România, noi, conduse de simțul inimii noastre și inspirate totdeauna de instinctul sublim al umanității, nu putem sta indiferente la ceea ce frații și surorile noastre și sângele nostru, vor avea de îndurat în această mare dramă ce se prepară și s-a început deja pe frumoasele, istoricele și de vechi sânge, fumegânde țărmuri ale Danubiului. Simțul de fiice, mame și surori ne impune această dorință de a veni într-ajutorul ostașilor răniți și în ușurarea suferințelor familiilor acelor ostași care au căzut sau vor cădea în luptă.

Am format un comitet. inima noastră totdeauna tremură și se apasă de durere când se face război, pentru că ne doare pentru sângele ce se varsă prin puterea armelor. Dar când războiul este inevitabil, atunci inima noastră se deschide și strigă ajutor. Să ne întrunim cu toatele întru a aduce sacrificii pentru scump sângele nostru și și pentru sacra noastră religie. Invităm pe toate românele, surori ale noastre, ca să binevoiască a-și aduce fiecare obolul sau oferte: bani, scame, fâșii de panză, flanel, tifon, etc.”.

„Gazeta Transilvaniei” din Brașov se grăbi să-l răspândească. În numărul din 20 mai 1877,

¹ „Însemnări” de Alexandru Odobescu, în „Convorbiri Literare”, nr. 7-9 din iulie-septembrie 1934, p. 636 și urm.

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

„Gazeta Transilvaniei” scria, în legătură cu acest apel următoarele: „Sunt opt luni de când femeile compatrioate maghiare prepară cu zel scame, bandaje și alte obiecte necesare la vindecarea soldătimii turcești rănite în bătălii. Această activitate nu numai pur umanitară, ci totodată și frățească a damelor maghiare a fost primită cu mulțumire de către guvernul turc și generalul armatei otomane”.

„Astăzi, în aceste zile de probă și criză supremă, se văd și femeile noastre ajunse în poziția femeilor maghiare, de a spăla și lega rănilor acelor ostași români, frați ai noștri, mai mult decât maghiarii și turcii, care frați provocați și trași în luptă de către otomani, se bar și-și varsă sângele, nu din vreo vanitate și trufie, ci în sensul cel mai strâns al cuvântului pentru existența patriei și a națiunii, pentru libertate contra vechii tiranii sălbatice, care prefăcuse patria lor de atâtea ori într-un mormânt universal. Toate actele publice, precum și evenimentele zilei din urmă ne pot convinge pe toți că România este decisă a-și apăra existența și drepturile sale până la marginile extreme”.

Autoritățile maghiare se grăbiră însă să desființeze comitetele românești, în timp ce celor ungurești continuau să le dea tot sprijinul. Motivul luării acestei măsuri era că prin strângerea de daruri prin comitete s-ar călca „principiul neutralității” statului ungar.

Românii din Ardeal au continuat să strângă daruri, nu prin comitete, pentru a nu se împotrivi autorităților maghiare, ci ca particulari. N-au încetat nici apelurile către sufletul iubitor de frați și darnic al poporului român din Transilvania. Astfel, „Gazeta Transilvaniei” din 17 iunie 1877 a publicat din partea mai multor fruntași ardeleni, printre care figurau numele lui George Bariț, Iacob Mureșanu și Aron Densușianu, un nou apel către românii din Ardeal în care li se spunea următoarele:

„Guvernul maghiar a desființat comitetul înființat pentru primirea ofrandelor în favoarea fraților noștri din România, răniți în război. Însă simțământul umanității, iubirea și legătura de sânge nu se dizolvă decât odată cu viața. În numele acestor înalte și sfinte sentimente, noi ca particulari venim a apela pentru ajutorarea fraților noștri răniți în război, la toți aceia în al căror piept bate o fierbinte inimă de român, la toți aceia în al căror sân arde focul sacru al umanității, la toți aceia care pentru onoarea secolului în care trăim, doresc triumful civilizației contra barbarismului. Dacă iubirea frățească ne face să implorăm de la Cel de Sus ca frații noștri din România să se întoarcă de pe câmpul de onoare încărcăți de izbândă și glorie, aceeași iubire ne impune a veni în ajutorul acelor care au căzut pentru gloria și viitorul neamului românesc”.

„Români! Nu numai îndatorirea sângelui, nu numai vocea carității cere de la noi acest ajutor, aceasta o pretinde înaltul obligământ ce ni-l impune civilizația. Secole întregi au luptat frații noștri din România pentru lumină și lege contra barbarismului, un Mircea, un Ștefan, un Mihai, au trăit și au murit cu arma în mână, la porțile Europei, înfrângând potopul barbariei și al întunericului. Martoră este istoria că toate popoarele luminate ale Europei au admirat și binecuvântat în acești eroi ai românilor, totodată și pe cavalerii eroi ai creștinismului. S-ar putea acum, români, ca noi cei mai de-aproape ai lor, noi asupra cărora încă s-au răsfrânt razele binefăcătoare ale victoriei lor, noi să rămânem nepăsători față de aceia care vin a continua opera începută de glorioșii strămoși? Urmașii noștri ar putea scrie cu drept cuvânt pe mormintele noastre: Nepăsători de suferințele fraților voștri. Voi ați pângărit numele ce l-ați purtat...”.

„Apelăm, deci, la toți românii dintre Tisa și Carpați, la june și bătrân, la avut și la sărac, a da fiecare obolul său pentru alinarea suferințelor fraților noștri din România răniți în război. Apelăm, cu deosebire, la tine, junime română, garanta viitorului și vasul de aur al simțămintelor nealterate. Adă-ți aminte că antecesorii tăi au pus o pagină de aur în anele po-

Ștefan LUPU

porului român. ia, junime, și de astădată apostolatul pentru a propaga ideea cea mai sfântă, simțul cel mai blând și mai dulce, de a alina suferințele celui ce a rămas pe câmpul de luptă”.

Un apel asemănător către românii din Ardeal a publicat și „Telegraful Român” din Sibiu. Apelul spunea, între altele: „Să ia seama românii că soarta tuturor depinde foarte mult de rezultatul acestei campanii..., vi se cere cu tot dreptul să simțiți românește și să vă purtați românește”.

Îndemnurile atât de mișcătoare ale fruntașilor vieții politice românești n-au rămas fără răsunet. S-au strâns daruri în valoare de peste zece milioane de lei.

Trimise la București, vederea acestor daruri a provocat în populația din capitala României o manifestație de puternică iubire pentru poporul român din Ardeal. o știre din 22 iunie 1877 povestea, în această privință, următoarea întâmplare din București: „Azi a plecat la câmpul de război prima ambulanță a societății Crucea Roșie. De-a lungul bulevardului erau înșirate trăsurile ambulanței, fluturând steagul tricolor și alb al societății. trăsurile aveau inscripțiile lor și, mai cu seamă, era admirabilă trăsura societății de binefacere „Elisabeta Doamna” a Eforiei Spitalelor Civile și a Clubului Tinerimea. Era una însă, cam la mijlocul celorlalte, care atrăgea asupra-i în special privirile publicului. Această trăsură fiind prea frumos împodobită, avea următoarea inscripție: „Doamnele Române din Transilvania”.

Încercarea de a se opri această strângere de daruri, pornită din cea mai curată iubire de frate și fără gând de a se lovi în interesele vreunei țări sau națiuni, n-a putut să aibă alt răsunet în sufletul poporului de peste Carpați, decât un simțământ de adâncă indignare. De aceeași revoltă sufletească a fost cuprins și Alexandru Odobescu. Într-un articol publicat în ziarul „Românul” din 23 iunie 1877, el a condamnat această pornire de ură împotriva neamului românesc².

Din dorința lui de a se întări unitatea sufletească a poporului român și nu de a se destrăma, Alexandru Odobescu a fost un înfocat apărător al limbii române împotriva tuturor acelor scriitori, mai ales ardeleni, care căzuseră în mania de a poci graiul românesc prefăcându-l într-o limbă care prin numărul, felul și forma cuvintelor era foarte asemănătoare de limba latină. O asemenea limbă, în care se cuprindea un mic număr de cuvinte folosite în graiul românesc, cele mai multe fiind cu totul noi, unele luate de-a dreptul din latinește, altele alcătuite după forma celor latine, au fabricat între alții, August Treboniu Laurian și Ion Massim, în „Dicționarul limbii române”, întocmit și publicat de ei în numele Academiei Române.

Alexandru Odobescu s-a ridicat în mai multe ședințe ale acestei instituții împotriva acestui dicționar. Într-o ședință a spus că este „o lucrare inutilă care nu poate da nici un rezultat practic”, în alta a declarat că dicționarul este „un adevărat pericol pentru limba română” și că el „se înspăimântă la ideea că junele noastre generații luând un asemenea dicționar în mână, vor învăța dintr-însul acea limbă în care rolul predominant este dat numai cuvintelor și formelor ce au găsit grație dinaintea comisiunii – adică a lui August Treboniu Laurian și Ion Massim – sau pe care dânsa le-a închipuit”.

Altădată a făcut declarația „că odată cu viața n-ar voi ca limba dicționarului d-lor Laurian și Massim să devină limba succesorilor noștri”³.

¹ Valeriu L. Bologa, „Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului independenței”, în revista „Transilvania”, Sibiu, nr. 5-6 din 1941.

² Conform Ion Breazu în conferința sa despre Alexandru Odobescu și Transilvania, rostită la Radio.

³ Alexandru Odobescu, *op. cit.*, p. 125 și urm.

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

Și lucru ciudat, George Bariț, membru și el al Academiei Române și care pe acea vreme locuia în Brașov, tocmai pe Alexandru Odobescu l-a găsit să-l roage ca să intervină pe lângă Societatea Academică Română, cum i se spunea pe atunci Academiei Române, pentru a fi trimise cât mai multe exemplare din acest dicționar bibliotecilor românești din Ardeal.

Firește că Odobescu n-a îndeplinit cererea. Dimpotrivă, în răspunsul său din 31 decembrie 1877, el îi scrisese lui Bariț că nu vedea ce folos ar avea românii din Transilvania de pe urma răspândirii acestei „opere insalubre” printre ei.

„Decât să învețe românii ardeleni – spunea el – a-și poci și mai rău limba, scriind și vorbind ca din dicționar, mai bine să-i lăsăm deocamdată să scrie direct ungurește, căci cel puțin astfel, în momentul când se vor îneca peste măsură cu Ungaria, vor reveni desigur la adevărata limbă a românilor pe care, din norocire, tot o mai cultivă pe ici și colo literații români cu idei logice și adevărat naționale”.

Învățații români, îndeosebi cei ardeleni, care latinizau limba română, atât în scris, cât și în vorbire, până într-atâta încât nu se mai cunoștea în ea graiul românesc, n-o făceau din vreo răutate, ci din convingere că prin ea poporul român își va întări conștiința națională, iar străinătatea nu va mai îndrăzni să-i pună la îndoială originea lui, atât ca limbă, cât și ca neam, din coloniștii lui Traian de pe pământul Daciei.

Alexandru Odobescu nu era de această părere. În scrisoarea de care am amintit mai sus, el îi împărtășea lui Bariț următoarea convingere: „Cred că exagerarea ideilor de neîmpăcată latinitate ne abate de la patriotismul cel rațional și ne aruncă în simțăminte difuze asupra naționalității”.

Nu se opri să nu-i spună lui Bariț că în aceste exagerări el vedea un mare rău pentru poporul român și anume că cultura română din Ardeal era îndrumată de cărturari ardeleni pe un drum potrivit celei din România. Cuvintele lui Odobescu erau acestea: „De la început, de când am avut ocazie să mă văd în contact cu mișcarea literară românească din Ardeal, am constatat cu mâhnire o deosebire însemnată în direcțiile ce urmează cultura noastră. Aceasta nu ne poate duce spre bine. Ardelenii se amăgesc cu credința că deoarece ei au avut acum 70-80 de ani pleiada de erudiți patrioți de la Blaj, apoi tot ei stau încă și azi în capul mesei și hrănesc mintea națiunii. Ar fi bine să le pară greșită această părere. Ideile exclusiviste, extreme, exagerate care au fost negreșit spre folosul naționalității acum trei pătrare de secol, nu mai sunt admisibile în mod serios, astăzi când luminează s-a făcut destulă asupra originii noastre. Ajuns la vârstnicie, nimeni nu-l mai întreabă pe om cine este tatăl său, ci ce știe face însuși. Înțeleagă dar ardelenii, precum am înțeles noi, că astăzi ne-am luat de la lume iertarea de vârstă și că ni se cere să fim noi români și feții smeriți ori răzgâiați ai tatei Traian”.

Spunând acestea, Odobescu nu nesocotea contribuția adusă de scriitorii ardeleni la trezirea sentimentului național al poporului român, dar tot atât de mare merit a avut pentru întărirea acestui simțământ, după părerea lui, țărănimea română din Ardeal. În scrisoarea amintită, el spunea apriat: „Mult au făcut literații ardeleni de la începutul secolului pentru redeșteptarea României; dar nu mai puțin a făcut... din punctul de vedere curat național și poporul de rând ardelenesc, tot în acel timp”.

Copleșit de dragostea pentru această țărănime, Odobescu mai declara în scrisoarea către Bariț că în conferința ce o va ține despre „Mișcarea românilor din Ardeal la 1784 sub Horia și Cloșca” și pe care a ținut-o, la scurt timp după aceea, va „căuta a dovedi că moșii lui Horia simțeau poate și mai adânc românește decât cărturarii de la Blaj, precum negreșit curcanii de la Grivița au lucrat de mii de ori mai cu folos pentru națiunea română decât răposata pentru fericire a noastră comisie lexicografică”, adică August Treboniu Laurian și Ion Massim care au publicat Dicționarul Academiei Române.

Ștefan LUPU

Prin urmare, răspunsul lui Alexandru Odobescu la această scrisoare a lui George Bariț nu putea fi altul de cât că dicționarul lui Laurian și Massim nu trebuia introdus în Ardeal, că românii ardeleni, ca de altfel toți românii, trebuiau feriți de această lucrare ce conținea o „erezie primejdioasă pentru cultura viitoare a limbii și a naționalității noastre” și că toți avem datoria „să fim dar, mai presus de toate, buni români și nu români spălăciți; să vorbim curat românește și nu pocit latinește”¹.

Despre prețioasa contribuție a românilor din Munții Apuseni adusă în 1784 la întărirea simțământului național al poporului român, Alexandru Odobescu a vorbit în conferința „Răscoala românilor ardeleni sub căpetenia lor Horia în iarna anului 1784-1785”, ce a rostit-o la Ateneul Român, în 23 februarie 1878, înaintea unui numeros public din București.

Meritul lui Alexandru Odobescu în această conferință nu este de a fi vorbit cel dintâi dintre scriitorii români despre revoluția lui Horia, fiindcă înaintea lui a scris despre ea Alexandru Papiu Ilarian², ci acela de a fi făcut cunoscute, în măsură mai mare, adevăratele cauze care au dezlănțuit această vijelie, de a fi arătat simțămintele de care au fost stăpâniți cei care au condus sau au luat parte la această dureroasă desfășurare de fapte și de a fi strâns și mai tare legăturile sufletești ale poporului român de pe cele două laturi ale Carpaților.

Convingerea lui Odobescu a fost că moții lui Horia nu s-au răsculat împotriva asupritorilor pentru a le prăda averile și a le lua viețile, ci pentru a arunca de pe grumazul lor jugul robiei ce nu-l puteau purta. Oamenii aceștia, care în viața lor nu cunoscuseră decât chinul și umilința, au crezut că, sculându-se în numele sfintei libertăți și al credinței pentru înalta Curte împărătească de la Viena, împăratul le va sta în ajutor pentru a-și putea redobândi dreptul de a trăi liberi pe strămoșescul lor pământ.

Horia, trimis de frații săi de suferințe cu plângere la împărăție, le-a adus acestora știrea că, într-adevăr, împăratul, care l-a primit bine în toate dățile, era cu trup și suflet de partea lor.

Numai când convingerea acestui crainic al dorurilor și nădejilor lor către prea înălțatul împărat a devenit convingerea întregului neam românesc din Ardeal și numai când paharul suferințelor li s-a umplut până la vârf, numai atunci românii din văile și de pe culmile Munților Apuseni au pus mâna pe coase, topoare și alte unelte și au izbit fără cruțare în cei care îi despuiră de țară și libertate.

Deși erau slabi înarmați, izbânda ar fi totuși a lor, iar pe frumoasele meleaguri ale Ardealului s-ar fi coborât dreptatea și fericirea, dacă împăratul nu i-ar fi părăsit? Asupritorii neamului nostru au izbutit prin minciuni și viclenie să-l hotărască pe Iosif al II-lea, care până atunci îi urăse, să treacă de partea lor. „Din momentul acesta, adică de prin luna lui decembrie 1787, războiul – spunea Odobescu – își schimbă caracterul”. Armatele împărătești din Ardeal, care până atunci nu se amestecaseră în ciocnirea dintre cele două popoare, primară ordin să pornească împotriva răsculaților și să pună mâna pe căpeteniile acestora.

Inima lui Horia se strânse de durere când își dete seama că împăratul i-a părăsit. Îți povățui cetele să nu se bată împotriva ostașilor împărătești, ci să se împrăstie pe la casele lor și acolo să aștepte cu încredere sosirea primăverii. Le mai spuse că el se va duce din nou la împăratul și-l va ruga să nu-i părăsească și că el are nădejde că nu-i va lăsa să piară, ci-i va ajuta.

Gândul însă nu și l-a putut îndeplini, pentru că a fost prins de o ceată de soldați secui și de câțiva vânzători de neam, împreună cu credinciosul său tovarăș Cloșca, pe care când se încălzeau amândoi la foc în munți unde își căutaseră adăpost peste iarnă. Horia avu totuși timp

¹ Alexandru Odobescu, *op. cit.*, p. 253 și urm.

² Alexandru Papiu Ilarian, *Tezaur de momente istorice pentru România*, vol. III, București, 1861.

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

să arunce în foc o legătură de hârtii despre care se crede că ar fi cuprins dovezi despre legăturile lui cu împăratul.

Puși în lanțuri, cei doi eroi au fost duși pe jos la Alba Iulia, în strigătele de batjocură ale soldaților și aruncați în închisoare. Nu peste mult timp a fost prins și Crișan, a treia căpetenie a revoluției și vârat în aceeași închisoare.. acesta nu a mai așteptat judecata dușmanilor noștri, ci s-a spânzurat.

Horia și Cloșca însă au fost supuși la cercetări îndelungate. Judecătorii anume amânau ziua judecății, nădăjduind că între timp Horia se va hotărî să facă mărturisire despre cele vorbite cu împăratul. În tot cursul cercetărilor, precum și la judecată, Horia la toate întrebările a răspuns cu îndârjire că nu va da socoteală nimănui de cele întâmplate, decât numai împăratului. Înaintea acestuia stăruia de împărțitorii dreptății să fie dus.

Judecați la moarte, trupurile lui Horia și Cloșca au fost frânte cu roata, iar bucăți din carnea și oasele lor au fost puse pe la răspântii de drumuri, pe tot întinsul Ardealului, pentru ca nimeni dintre români să nu se mai încumete de aici înainte de a se ridica împotriva asupritorilor.

Acesta a fost sfârșitul vieții celor trei conducători ai mișcărilor naționale din 1784, deveniți mucenici ai dreptății neamului românesc. Pe Horia, dușmanii noștri l-au răpus, dar simțământul din sufletul său nu l-au putut stinge. El a continuat să ardă cu putere în sufletul poporului român.

Revoluția lui Horia a fost dureroasă prin sfârșitul ei, dar a fost folositoare pentru neamul românesc, fiindcă a făcut dovada puternicelor și strămoșeștilor lui virtuți războinice, precum și a înaltelor năzuințe naționale.

Acest fapt pe Odobescu îl umpluse de mândrie și de încredere în viitorul neamului nostru. „Acel aluat vârtos cu care este plămădită firea poporului românesc, – spunea el – am avut noi ocazia a-l constata viu și vegheat în bărbăția junilor noștri luptători de mai deunăzi, curcanii de la Plevna, frați mai tineri, dar nescăpătați ai moșilor din munții ardeleni”.

La gândul că o răscoală mai cumplită decât revoluția lui Horia ar putea izbucni în Ardeal împotriva ungarilor, dacă aceștia vor continua cu asuprirea poporului român de aici, Alexandru Odobescu, întocmai ca Nicu Bălcescu în 1848, i-a sfătuit să se împace cu românii ardeleni pentru binele ambelor popoare. „Oare nu vor vedea, nu vor simți dânsii – se întreba Odobescu – că, aici, la Dunăre, unde i-a azvârlit soarta întâmplărilor, numai stând lipiți de noi, umăr la umăr, coapsă la coapsă, inimă la inimă, dânsii, ungurii, și noi românii, vom putea sprijini și domoli zborul din ce în ce mai semeț al marilor zgripsori cu câte două capete, care și nouă și lor de fâlfâie deasupra?”¹.

Răspunsul la această întrebare tot Odobescu și-l dădea, spunând: „Din nenorocire, până astăzi, nu se cam văd semne ca ungurii să se fi domolit asupra adevăratului lor și al nostru bine”.

Răsunetul pe care Alexandru Odobescu l-a trezit în sufletul ascultătorilor săi prin această conferință cărora le îndreptase cuvintele: „În țara munților, în mândrul Ardeal al românilor, voiesc să vă strămut cu mintea și – de-ași putea – să vă fac a simți pentru acea frumoasă bucată din moșia strămoșească a neamului românesc, o iubire și un dor încă mai vii și mai spornice decât acelea ce, desigur, le purtați în inimile dumneavoastră”²; nu putea să fie decât puternic, după cum puternică era și dragostea lui pentru „nenorocita țară soră a noastră”, cum numea el frumosul și îndureratul pământ al Ardealului.

¹ Înțelegea Austria și Rusia.

² Alexandru Odobescu, *Opere Complete*, vol. I, Editura cartea Românească, p. 293 și urm.

Ștefan LUPU

Dintre cărturarii români ardeleni, Alexandru Odobescu a prețuit mai mult pe învățatul canonic de la Blaj, Timotei Cipariu. Moartea acestuia, întâmplată la 3 septembrie 1887, a fost considerată de Odobescu ca o mare pierdere, nu numai pentru neamul românesc din Ardeal, ci pentru poporul român de pretutindeni.

În articolul său despre Cipariu, publicat în ziarul „Epoca” din 18 septembrie 1887, Odobescu a arătat ce merite însemnate și-a câștigat acest bărbat pe tărâmul științei și al vieții noastre naționale și ce mare greșală față de națiunea română, mai cu seamă față de poporul românesc din Ardeal, au săvârșit fruntașii vieții politice și culturale din țara liberă, că au lăsat să se strecoare, nebăgată în seamă, „trecerea din viață a celui mai renumit și mai erudit cunoscător – cum îl numea el – al limbii române, a bărbatului care prin știința și patriotismul său luminat și dezvoltat, era privit ca și ultimul părinte și reazim al acelei părți din românime, ce încă nu-i părtașă la independența română. Chiar cei de aici, cărora oficial le era impusă datoria în numele științei românești, de a întinde cu acest jalnic prilej o mână frățască consângenilor noștri, chiar aceia – oameni ce trăiesc mai mult cu frica de a supăra pe străini, decât cu grija și cu dorința de a întări

legămintele naționale – aceia s-au prefăcut că n-au nici știre cum că românii din Austro-Ungaria au pierdut în aceste ultime zile acea mare umbră ocrotitoare a celui mai venerat patriot, a unui adevărat luceafăr intelectual al națiunii”.

Localitatea în care Timotei Cipariu și-a făcut studiile, și-a trăit viața de profesor, canonic și în care era să fie și mitropolit, dacă guvernul din Viena i-ar fi aprobat alegerea, în care a scris numeroase cărți și a scos ziare și reviste pentru luminarea poporului român și croirea unei soarte mai bune pentru neamul nostru din Ardeal, a fost Blajul, „orașel de școale”, cum îl numea Odobescu, și cetate a naționalismului românesc.

În acest focar al științei și culturii românești în care a dospit și „unde – după vorba lui Odobescu – încă se tot dospește aluatul României viitoare”, simțământul de cinstire a trecutului nostru eroic a fost ținut mereu treaz în sufletul neamului nostru. Ziua de 15 mai 1848, în care poporul român din Ardeal, adunat în mare număr pe Câmpia Libertății de lângă Blaj, a declarat în auzul întregii lumi civilizate, că înțelege să trăiască liber pe pământul său strămoșesc și că această libertate e botărit, dacă dușmanii i se vor împotrivi, să și-o câștige și apere cu puterea brațului și prețul sângelui; era sărbătorită în fiecare an cu o nețărmurită însuflețire de tineretul școlar al Blajului, până când autoritățile statului de atunci izbutiră să împiedice această manifestare națională.

În seara din ajunul acelei zile memorabile, se aduna în piața cea mare a Blajului, tinerimea de la toate școlile din localitate și, încolonată, pornea, cu muzica și tricolorul românesc în frunte pe străzile orașului, pentru a se opri mai mult timp în fața „unei modeste căscioare”, unde cântau toate cântecele naționale, de pe atunci, dintre care nu lipsea „Deșteaptă-te Române” al lui Andrei Mureșanu.

La auzul acestor cântări „o fereastră a căscioarei albe se deschidea – povestește Odobescu – și în cadrul negru al cercevelelor ei, sub reflexul torțelor, clătinate cu vie emoție de junii oratori, se prezenta cu o statură suie, dar dreaptă și semeață, un bătrân în haine monahale, al

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

cărui cap, încununat cu păr cărunt, purta cam lăsată de pe creștet mai la vale o capucie sau tichie de catifea neagră cu bumb roșu la mijloc. Acea neagră, fină și țeapănă umbră, purtând așa mândru capul ei albit, producea întotdeauna asupra fragedei închipuiri a școlarilor, o adâncă și arzătoare întipărire. Și, într-adevăr, colo sus în pătratul întunecos al ferestrei, luceau sub un arc de sprâncene stufoase doi ochi scânteietori, cercetători, pătrunzători – aș zice și mai mult – amenințători, dar fața prelungă, slabă și palidă a bătrânului, mustața lui subțire, încă neagră și zbârlită în sus, barba-i albă, dar scurtă și tăiată drept, toate aceste trăsături delicate și blânde ale chipului, înconjurau niște buze pe care flutura un zâmbet nespus, de glumeață bunătate, când gura tăcea, iar când se deschidea ca să vorbească, dintr-însa se auzea ieșind lin și domol un grai minunat de mlădios și de dulce”.

„Moșneagul, ai cărui ani de tinerețe și de bărbăție pe băncile și pe catedrele școlii și a cărei faimă de preot român zburdase până la 1848, și în urmă, tot așa de tare și poate chiar mai iute de cât a celor care nu aveau a purta așa grele sarcini intelectuale, moșneagul stând drept în picioare în mijlocul luminii aureolei de lumină și de admirație, ce-l împresurau, făcea cu mâna un semn de mulțumire junilor săi închinători și prefăcându-se că ia ale lor urări drept salutare pentru ziua consacrată patronului său onomastic, Sfântul Timotei, care cădea tot cam pe acel timp, le spunea cu viers mângâios și întăritor, că este bine ca junimea să-și facă veselile prin cântări și sărbători patriotice și că, pentru noi, românii, nimic nu este mai de folos decât să ne iubim, să ne cultivăm și să ne cântăm limba noastră cea strămoșească care a fost, este și va fi pururea mântuirea noastră”.

Acest bătrân, pe care școlăria din Blaj îl sărbătorea în fiecare an, cu ocazia comemorării zilei de 15 mai 1848 și-l asculta ca pe „oracolul științei românești”, era Timotei Cipariu. În răspunsul său, învățatul canonic nu uita să-i aducă mereu aminte acestui tineret de suferințele prin care a trecut poporul român, precum și de norocul ce l-am avut că „Providența ne-a conservat încă, în aceste dureri cumplite, un tezaur neprețuit care nu l-au putut răpi nici sabia învingătorului, nici cruzimea tiranului ce domnea peste corpurile noastre, nici puterea fizică, nici politica infernală”, „un tezaur mai scump mde cât viața”, un tezaur ce formează pentru noi cea mai scumpă moștenire. Această comoară, atât de prețioasă, era limba românească.

În felul acesta și-au arătat rândurile de școlari din Blaj, zeci de ani de-a rândul, dragostea față de iubitul lor profesor și director, față de canonicul cel mai distins și prețuit, iar dintre cărturarii români din Ardeal, cel mai înțelept și însuflețit cercetător al limbii românești. Marea vrednicie a lui Timotei Cipariu pentru știința românească a stat tocmai în dragostea și stăruința cu care a cercetat și lămurit originea limbii noastre și a stabilit stările ei mai vechi.

Spre deosebire de alți cercetători ardeleni care au susținut limba română e formată din limba latină cultă, Timotei Cipariu a dovedit că ea s-a născut „din graiurile latine poporane și rustice sau țărănești, ale coloniștilor adunați în Dacia cam de pretutindeni”, adică „din tot imperiul roman și așa nu numai din Italia, ci și din alte părți ale imperiului, din Africa, Siria, Asia, Tracia, Moesia, Panonia, chiar și din Galia și Spania”.

Urmărind destinele graiului latin poporan, transplantat de coloniștii romani în dacii, sufletul lui Timotei Cipariu a fost cuprins de o nemărginită bucurie când a constata că limba română, născută din acest grai, și-a păstrat neîntinate țesătura și firea ei latinească de înrăurire a coplesitoare a limbilor străine, în mijlocul cărora ea a trăit multe veacuri, fără de a avea vreo legătură cu graiurile latine din Italia.

Mândria ce i-a produs-o în suflet această constatare, l-a făcut pe Cipariu să spună despre limba românească aceste cuvinte pline de admirație: „Dacă limba noastră de atâtea secole tăiată sau smulsă din pământul natal al Italiei, pătimi foarte mult, ca și o plantă strămutată sub

Ștefan LUPU

altă climă, în mijlocul mărăcinilor, părăsită și necultivată, nu e mirare; ci mirare e cum de nu s-a uscat de tot, cum n-a pierit în gerul și furtunile Daciei. Rădăcina ei dar, a fost sănătoasă, răbdurie, vârtoasă”.

Din cercetarea vechilor scrieri românești, începând cu veacul al XVI-lea, Timotei Cipariu a descoperit că limba românească din primele cărți ce s-au scris și tipărit în românește, adică în urmă cu aproape trei sute de ani, avea un număr mai mare de cuvinte și forme latinești ca cea de azi, care cu timpul au fost înlocuite cu altele străine și uitate cu totul. Aceste cuvinte și forme, cum erau între altele: *meserește-mă*, *Doamne* în loc de *miluiește-mă* *Doamne*; să *înviească* *faralegea*, în loc de să *învingă* ori să *biruie*; sau formele verbale: *feciu*, *feceși*, *fece*, *fecem*, *feacăt* și *fecere*, în loc de *făcui*, *făcuși*, *făcu*, *făcurăm*, *făcurăți*, *făcură*; Timotei Cipariu le considera ca pe o descoperire atât de prețioasă pentru limba română, încât voia să le impună atât în scris, cât și în vorbirea de toate zilele.

Alexandru Odobescu nu și-a spus părerea destul de limpede cu privire la dorința lui Cipariu de a fi reprimite în limba română aceste cuvinte și forme străvechi. Și-a spus-o, în schimb, poporul de rând, care le-a respins. Totuși, descoperirea lor Odobescu a considerat-o ca pe un al doilea merit

al lui Cipariu, ca filolog – pentru că prin „aceste comori”, el stabilea în mod științific o stare veche a limbii române, așa cum, într-adevăr, a fost, nu plăsmuită, cum au făcut atâția din învățații ardeleni care în scrierile lor au fost preocupați de găsirea vechilor forme ale graiului românesc.

Aceste două merite ale sale, adică stabilirea originii limbii noastre din limba latină poporană și descoperirea unei moșteniri atât de bogate de cuvinte și forme latinești în graiul nostru vechi, dispărute cu vremea din întrebuințare, erau destul de mari, pentru a face din Timotei Cipariu – după părerea lui Odobescu – „istoricul fundamental și definitiv al limbii noastre”.

„Norii unui patriotism cu spornice și mângâioase făgăduieli” însă i-au întunecat meritele de care am pomenit. Văzând, adică, marele număr de străinisme, mai ales de slavonisme în limba noastră, el a fost cuprins de teama că de se vor întrebuința și mai departe în graiul nostru, străinii vor fi încredințați că limba română nu este de origine latină, iar neamul românesc nu este coborât din coloniștii romani aduși în Dacia pe vremea împăratului Traian.

Pentru a dovedi străinilor originea noastră latină, atât ca popor, cât și ca limbă, Timotei Cipariu și-a luat sarcina de a curăța limba română de toate elemente străine și de a pune în locul lor cât mai multe cuvinte și forme latinești, iar în scris, de a introduce sistemul etimologic, după care cuvintele urmau să fie scrise, nu după cum se rosteau în românește, ci după forma pe care se presupunea că o avuseră în limba latină.

Prin aceasta, Cipariu mai credea că limbii române i se va reda strălucirea ei latină de altădată, iar în sufletul amărât al poporului din Ardeal, se va trezi mândria de urmaș al glorio-

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

sului popor român.

Reforma ce o întreprindea Cipariu asupra limbii române, da naștere la o limbă schimonosită care n-avea aproape nimic din frumusețea graiului românesc. De aceea „rătăcirile lui științifice”, cum le spunea Odobescu, au fost combătute cu multă înverșunare de acesta. Cu toate acestea, Odobescu a continuat să-i păstreze „o adâncă venerație” pentru că știa că Cipariu chiar și în această rătăcire nu avea altceva „în vedere decât neclintita și nesmintita lui iubire de țară și de poporul românesc”.

Pentru Odobescu a fost dar de ajuns să vadă în Cipariu un înfocat iubitor al limbii române și al neamului românesc, pentru ca să-i poarte, cu toată îndrumarea greșită ce acesta voia s-o dea graiului nostru, un sentiment de dragoste și înaltă prețuire.

Motivul iubirii sale față de acest mare cărturar al nostru, Odobescu l-a repetat în cuvintele următoare: „Noi, ca toată lumea, l-am lăudat, fiindcă a fost în viața sa un mare patriot român, un luptător ager și devotat cauzei românilor de peste Carpați; el prin valoarea și capacitățile sale și chiar prin prestigiul științei ce poseda, a ridicat mai sus decât alții steagul naționalității române; a făcut să răsunе mai tare decât oricine aceste cuvinte întăritoare: limba noastră românească a fost sprijinul nostru în trecut; limba noastră românească trâmbează astăzi lumii drepturile noastre; limba noastră va fi deci pururea și mântuirea și mărirea poporului român”.

Frumosul portret al lui Timotei Cipariu făcut de Alexandru Odobescu în articolul amintit se întregea cu aceste cuvinte: „Astfel fu îndoita fire a lui Timotei Cipariu. Scrutător adânc și conștiincios al arcanelor încă necercetate ale limbii românești, atunci când se izola de lume în singuratecu-i locaș, el nu se dete în lături când fu vorba de a se lupta pentru reîntregirea drepturilor sociale și civile ale românilor din împărăția austriacă. Amorul nemărginit al științei nu-l alunga cu totul din luptele politice și dacă cel dintâi îi înlesni temeuri puternice pentru susținerea cestorlalte, apoi, pare-ni-se că și acestea avură asupra acțiunii sale de erudit oarecari înrâuriri, de care cată să ținem seama spre a ierta filologului nostru oarecari exagerări, oarecari abateri pe tărâmurі curat științifice”.

În conferința sa despre răscoala poporului român din Munții Apuseni în 1784 Alexandru Odobescu a spus câteva cuvinte de laudă și despre românii din Ținutul Năsăudului, care s-au bătut cu credință și bravură pe toate câmpurile de luptă pentru împăratul din Viena, punându-și și ei, ca și moșii lui Horia, încrederea în simțul mde dreptate și recunoștință al acestuia².

(va urma)

¹ Alexandru Odobescu, *op. cit.*, p. 208 și urm.

² *Știu*, Deva, Anul VI, 1942, nr. 1-2-3, p. 37-48.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe	Pentru a fi arestat sau internat	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Gavrilă Mojdroagă	Găureni	plugar	soldat	-	X	-	-	-
2	Ioan Bașota	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
3	Gavrilă Bașota	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
4	Nistor Dâmbu	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
5	Macedon Andrese	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
6	Grigore Dunca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
7	Macidon Dunca	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
8	Maftai Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
9	Maftai Mojdroagă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
10	Ioan Tecari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
11	Pavel Burcușel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
12	Mihăilă Burcușel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
13	Victor Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
14	Rem Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

15	Crișan Victor	Găureni	plugar	soldat	-	X	-	-	-
16	Ioan Timoce	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
17	Todor Vlașin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
18	Simion Vlașin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
19	Ioan Moroșan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
20	Nicolae Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
21	Condratie Moroșan	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
22	Cira Vasile I. George	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
23	Onișor Victor	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
24	Varga Anchidim	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
25	Dumitru Varga	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1						21	4	-	-
26	Ognean Gavrilă	Găureni	zilier	soldat	-	X	-	-	-
27	Filimon Gavrilă	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
28	Costan Dâmbu	idem	idem	fruntaș	-	-	X	-	-
29	Clement Filimon	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
30	Ilie Todoran	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
31	Man Lup Filip	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
32	Simion Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
33	Luca Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
34	Moldovan Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
35	Timoce Gavrilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
36	Timoce Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
37	Timoce Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
38	George Bucilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
39	Gavrilă Bucilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
40	Vasile Bucilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
41	Nicolae Bucilă	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
42	George Luca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
43	Moroșan Domide	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
44	Burcușel Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
45	Burcușel Teodor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
46	Filimon Sevestian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
47	Filimon Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
48	Mojdroagă Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
49	Mojdroagă Petru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
50	Dâmbu Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
51	Todor Dâmbu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
52	Timoce Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
53	Timoce Ioan I. ?	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
54	Pavel Burcușel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1 + 2						46	8	-	-
55	Ioan Onișor	Găureni	plugar	soldat	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

56	Gavrilă Onișor	Găureni	plugar	soldat	-	X	-	-	-
57	Anchidim Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
58	George Boșota	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
59	George Boșota I. Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
60	Gavrilă Finegar	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
61	Petru Finegari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
62	Iosif Finegari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
63	Vâclaș Macidon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
64	Anchidim Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
65	Maxim Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
66	Gavrilă Bojor	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
67	Marele Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
68	Pop Dumitru	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
69	Androne Nicolae	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
70	Rem Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
71	Iacob Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
72	Petru Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
73	Finegari Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
74	Epure Cosma	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
75	Bojor Andrei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
76	Onișor Anchidim	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
77	Macidon Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
78	Bobol Dănilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
79	Nechita Mojdroagă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
80	Victor Bobol	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
81	Todor Bobol	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
82	Traian Jaru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
83	Pușcașiu Dănilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2 + 3						74	9	-	-
84	Pușcașiu Andrei	Găureni	plugar	soldat	-	X	-	-	-
85	Pușcașiu Pamfir	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
86	Bojor Victor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
87	Luca Gavrilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
88	Pușcașiu Iosif	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
89	Pușcaș George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
90	Vasile Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
91	Iacob Bojor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
92	Finegar Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
93	Mare Ilisie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
94	Varga Timoftei	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
95	Ioan Miron	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
96	Pușcașiu Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

97	Zăgrean Pahone	Găureni	plugar	soldat	-	X	-	-	-
98	Todor Boșota	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
99	Cristurean Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
100	Moldovan Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
101	Todor Pușcașiu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
102	Valer Tecari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
103	Ioan Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
104	Victor Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
105	Vasile Burcușel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
106	Pavel Timoce	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
107	George Timoce	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
108	Florea Timoce	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
109	George Pinti	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
110	Petrea Onișor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3 + 4						99	11	-	-
TOTAL GENERAL						110		-	-

Găureni la 16 ianuarie 1922

Eugen B. – secretar, Iuliu Pop – preot, Iacob Bojor – fruntaș al comunei

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial
între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decedatului sau dispărutului a rămas	
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, părăsire, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	2	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Gavrilă Mojdroagă	-	-	-	-	X	-	-	-
2	Ioan Bașota	-	-	-	-	X	-	-	-
3	Gavrilă Bașota	-	-	-	-	X	-	-	-
4	Nistor Dâmbu	-	-	-	-	X	-	-	-
5	Macedon Andrese	-	-	-	-	X	-	-	-
6	Grigore Dunca	-	-	-	-	X	-	-	-
7	Macidon Dunca	-	-	-	-	X	-	-	-
8	Maței Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
9	Maței Mojdroagă	-	-	-	-	X	-	-	-
10	Ioan Tecari	-	-	-	-	-	X	1	1
11	Pavel Burcușel	-	-	-	-	X	-	-	-
12	Mihăilă Burcușel	-	-	-	-	X	-	-	-
13	Victor Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu soarta locuitorilor români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

14	Rem Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-
15	Crișan Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
16	Ioan Timoce	-	-	-	-	X	-	-	-
17	Todor Vlașin	X	-	-	-	-	-	1	-
18	Simion Vlașin	-	-	-	-	X	-	-	-
19	Ioan Moroșan	X	-	-	-	-	-	1	3
20	Nicolae Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
21	Condratie Moroșan	-	-	-	-	X	-	-	-
22	Cira Vasile I. George	-	-	-	-	X	-	-	-
23	Onișor Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
24	Varga Anchidim	-	-	-	-	X	-	-	-
25	Dumitru Varga	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		2	-	-	-	21	2	3	4
26	Ognean Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
27	Filimon Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
28	Costan Dâmbu	-	-	-	-	X	-	-	-
29	Clement Filimon	-	-	-	-	X	-	-	-
30	Ilie Todoran	-	-	-	-	X	-	-	-
31	Man Lup Filip	-	-	-	-	X	-	-	-
32	Simion Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-
33	Luca Vasile	-	-	-	-	-	X	-	-
34	Moldovan Ioan	X	-	-	-	X	-	-	-
35	Timoce Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
36	Timoce Pavel	X	-	-	-	-	-	-	-
37	Timoce Flore	-	-	-	-	X	-	-	-
38	George Bucilă	-	-	-	-	X	-	-	-
39	Gavrilă Bucilă	-	-	-	-	X	-	-	-
40	Vasile Bucilă	-	-	-	-	X	-	-	-
41	Nicolae Bucilă	-	-	-	-	X	-	-	-
42	George Luca	-	-	-	-	X	-	-	-
43	Moroșan Domide	-	-	-	-	X	-	-	-
44	Burcușel Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
45	Burcușel Teodor	-	-	-	-	X	-	-	-
46	Filimon Sevestian	-	-	-	-	X	-	-	-
47	Filimon Ioan	X	-	-	-	-	-	1	-
48	Mojdroagă Ioan	X	-	-	-	-	-	-	-
49	Mojdroagă Petru	-	-	-	-	-	X	-	1
50	Dâmbu Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
51	Todor Dâmbu	-	-	-	-	X	-	-	-
52	Timoce Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
53	Timoce Ioan I. ?	X	-	-	-	-	-	-	-
54	Pavel Burcușel	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1 + 2		7	-	-	-	43	4	4	4
55	Ioan Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu soarta locuitorilor români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

56	Gavrilă Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-
57	Anchidim Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-
58	George Boșota	-	-	-	-	-	X	1	2
59	George Boșota I. Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
60	Gavrilă Finegar	-	-	-	-	X	-	-	-
61	Petru Finegari	-	-	-	-	-	X	1	2
62	Iosif Finegari	-	-	-	-	-	X	-	-
63	Vâclaș Macidon	-	-	-	-	X	-	-	-
64	Anchidim Bojor	-	-	-	-	-	X	1	1
65	Maxim Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
66	Gavrilă Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
67	Marele Ioan	-	-	-	-	-	X	-	5
68	Pop Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
69	Androne Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
70	Rem Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
71	Iacob Bojor	-	-	-	-	-	X	-	-
72	Petru Bojor	-	-	-	-	-	X	1	1
73	Finegari Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
74	Epure Cosma	-	-	-	-	X	-	-	-
75	Bojor Andrei	-	-	-	-	X	-	-	-
76	Onișor Anchidim	-	X	-	-	-	-	-	-
77	Macidon Onișor	-	X	-	-	-	-	-	-
78	Bobol Dănilă	-	-	-	-	X	-	-	-
79	Nechita Mojdroagă	-	-	-	-	X	-	-	-
80	Victor Bobol	-	-	-	-	X	-	-	-
81	Todor Bobol	-	-	-	-	X	-	-	-
82	Traian Jaru	-	-	-	-	X	-	-	-
83	Pușcașiu Dănilă	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2 + 3		7	2	-	-	63	11	8	15
84	Pușcașiu Andrei	-	-	-	-	-	X	-	-
85	Pușcașiu Pamfir	-	-	-	-	-	X	-	-
86	Bojor Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
87	Luca Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
88	Pușcașiu Iosif	-	-	-	-	-	X	1	-
89	Pușcaș George	-	-	-	-	-	X	-	-
90	Vasile Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
91	Iacob Bojor	-	-	-	-	X	-	-	-
92	Finegar Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
93	Mare Ilisie	-	-	-	-	X	-	-	-
94	Varga Timoftei	-	-	-	-	X	-	-	-
95	Ioan Miron	-	-	-	-	X	-	-	-
96	Pușcașiu Grigore	-	-	X	-	-	-	-	-
97	Zăgrean Pahone	-	-	-	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu soarta locuitorilor români din comuna Găureni care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

98	Todor Boșota	-	-	-	-	X	-	-	-
99	Cristurean Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-
100	Moldovan Ioan	-	-	-	-	X	-	-	-
101	Todor Pușcașiu	-	-	-	-	-	X	-	-
102	Valer Tecari	-	-	-	-	-	X	-	-
103	Ioan Onișor	-	-	-	-	X	-	-	-
104	Victor Onișor	-	-	-	-	-	X	-	-
105	Vasile Burcușel	-	-	-	-	X	-	-	-
106	Pavel Timoce	-	-	-	-	X	-	-	-
107	George Timoce	-	-	-	-	X	-	-	-
108	Florea Timoce	X	-	-	-	-	-	-	-
109	George Pinti	-	-	-	-	X	-	-	-
110	Petrea Onișor	-	X	-	-	-	-	1	6
TOTAL PAGINA 3 + 4		8	3	1	-	80	18	10	21
TOTAL GENERAL		110						10	2

Concluzii privind locuitorii din comuna Găureni participanți la Primul Război Mondial conform statisticii ASTRA

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Găureni a fost întocmit de o oficialități locale, secretarul cercual Eugen ?, preotul greco-catolic Iuliu Pop și un fruntaș al comunei Iacob Bojor la data de 16 ianuarie 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 110 de bărbați din localitatea Găureni, unul zilier, iar restul de 109 plugari. Dintre aceștia 11 au fost în partea sedentară, servicii auxiliare sau mobilizați pe loc. Din totalul de 110 de bărbați: 8 au murit pe câmpul de luptă, 3 morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor și 18 au fost dați dispăruți. În urma lor au rămas 10 văduve și 21 de orfani. S-au întors acasă 80 deplin sănătoși și 1 invalid.

Din punct de vedere al gradelor militare unul a fost fruntaș, 1 caporal, 2 sergenți și 106 soldați. Nu avut nici un combatant decorat¹.

¹ Arhivele Naționale Sibiu, *Fond Astra - Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, județul Năsăud, comuna Găureni*, f. 144-145 (f.-v.). Despre aceste documente din Fondul Astra au mai scris: Andreea Dăncilă Ineoan, *Investigând Primul Război Mondial din perspectiva unei anchete interbelice*, în „Astra Sabesiensis”, Sebeș, 2016, nr. 2, pp. 193-202; Ioan Popa, Laurențiu Toma, Tetiana Popa, *Românii din comitatele Sălaj, Sibiu și Solnoc-Dăbâca în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 323 p.; Tetiana Popa, Laurențiu Toma, Victor Sibiianu, Rafael Țichindeleanu (coordonator Ioan Popa), *Românii din comitatele Bistrița-Năsăud, Ciuc, Mureș-Turda, Odorhei, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune și Turda Arieș*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 566 p.; Alexandru Bucur, Vasile Mărculeț, *Participarea românilor din fostul județ Timiș-Torontal la Primul Război Mondial*, în „Revista Bistriței”, Cluj-Napoca, Editura Accent, XXXIII/2019, pp. 101-123.

VARIA

Atitudinile unor ardeleni privind intrarea României în Primul Război Mondial

Episcopul Lugojului Dr. Valeriu Traian Frențiu
despre războiul cu România

Din interesanta pastorală ce-a adresat-o P. S. Sa Episcopul greco-catolic al Lugojului către clerul și poporul din dieceza sa, relevăm următoarele părți:

În sărbătoarea Adormirii Preacuratei Vergure Maria, umplutu-ni-s-a sufletul de adâncă durere, aflând că Regatul vecin al României nu numai că s-a înșirat între dușmanii iubitei noastre patrii, ci pe neașteptate a atacat comunele din graniță, așa că iubiții noștri preoți și credincioși din acele locuri, în loc de a putea prăznui această mare sărbătoare a Preacuratei au fost constrânși să se refugieze, lăsând bisericile și tot avutul lor pradă dușmanului.

Pentru binele comun, pentru înflorirea iubitei noastre patrii, cu toții trebuie să suferim. Și până acum am adus jertfe pentru iubitul nostru Rege Apostolic Francisc Iosif I, pentru înaltul său tron și pentru ca armata noastră vitează prin o învingere strălucită să ne câștige o pace binecuvântată. Dar nu e încă sfârșitul, de aceea trebuie să mai avem răbdare și încredere în Bunul Dumnezeu.

Iar voi, iubiților fii, care sunteți pe câmpul de luptă și ați prins arma spre a apăra persoana sacrală a Majestății Sale Regelui nostru Apostolic Francisc Iosif I, înaltul său tron, iubita noastră patrie și integritatea hotarelor ei, reînnoiți-vă jurământul vostru de credință și fidelitate. Reamintiți-vă că ați jurat că în orice împrejurări grele, prin apă și prin foc, ziua și noaptea veți rămâne credincioși steagului și veți fi ascultători față de mai marii voștri și nu veți da mâna cu inamicul țării, oricare ar fi acela. Și acest jurământ trebuie să-l țineți cu sfințenie, fiindcă la jurământ ați chemat pe Atotștiutorul Dumnezeu de mărturie, că ceea ce ați făgăduit voiți să țineți cu sfințenie.

Fiți viteji ca și până acum și de aici înainte și apărați cu toată puterea voastră înaltul tron și hotarele iubitei noastre patrii, ca în timpul cel mai scurt Puterile Centrale să poată raporta o învingere glorioasă asupra tuturor dușmanilor.

Iar voi, iubiților, care nu ați trebuit să vă refugiați dinaintea dușmanului, deschideți inima și casele voastre celor refugiați. „Toate câte voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea, că aceasta este legea și prorocii” (Matei 7, 12). „Dați și vi se va da vouă” (Luca 6, 38). Urmați sfatul Sfintei Scripturi și porunca lui Dumnezeu și „de va săraci fratele tău și nu va putea munci la tine, ajută-l pe el ca pe un amărât și trecător ca să trăiască fratele tău pe lângă tine” (Levitic 25, 35). „Frânge celui flămând pâinea ta și pe săracii cei fără de casă, adu-i în casa

***Atitudinile unor ardeleni privind intrarea României în Primul Război Mondial
Episcopul Lugojului Dr. Valeriu Traian Frențiu despre războiul cu România***

ta, de vezi pe cel gol, îmbracă-l și nu trece cu vederea pe cei ce sunt din sămânța neamului tău.

Cu astfel de dragoste să primim, iubiților, frați și fii pe cei refugiați, ca la judecata lui Dumnezeu să putem zice ca și dreptul Iov „Și afară nu rămânea străin și ușa mea la tot ce venea se deschidea” (Iov 33, 32).

Dușmanilor noștri le-a succes, iubiților, să răscoale contra noastră pe toți vecinii noștri și acum suntem din toate părțile înconjuțați de dușmani, drept aceea mi-e datorința să vă dau sfatul părintesc ca toți cei nu sunteți în înrolați sau ați fost scutiți, să vă insinuați de bunăvoie la serviciul militar ca să apărați integritatea hotarelor iubitei noastre patrii și cu toții să ne rugăm „Mântuiește Doamne poporul tău și binecuvântează moștenirea ta, învingere Împăratului și Regelui nostru Apostolic Francisc Iosif I, dăruiește și cu crucea ta păzește pe poporul tău”. „Doamne Dumnezeul nostru, împăratul împăraților și Domnul domnilor, pe tine te rugăm, de la tine cerem: mântuiește pe Împăratul și Regele nostru Francisc Iosif I, pe care l-ai aflat drept ca să împărătească pe pământ. Scutește sub acoperământul bunătății tale, supune-i toate neamurile barbare și dușmane, dăruiește domnie păciuită și îl învrednicește a lucra întru toate după bună plăcerea ta. Pe diregătorii lui ține-i întru supunere și frică. Oastea lui întărește-o împotriva tuturor neamurilor dușmane. Binevoiește ca poporul lui să petreacă întru bucurie și pace, dăruind împărăției lui toată prisosința bunătăților. Că tu ești Împăratul păcii și Mântuitorul sufletelor noastre și ție mărire înălțăm Tatălui și Fiului și Sfântului Spirit, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!”¹.

¹ Foaia Poporului Român, Budapesta, Anul V, 1916, nr. 199, p. 3.

Memorandistul Gherasim Domide – Preot la Rodna Veche Expoziție și lansare de carte

GHERASIM SOLOVESTRU DOMIDE

Muzeul Etnografic și al Mineritului din Rodna manageriat cu multă pasiune de doamna profesoară Floare Grapini a devenit un reper cultural al localității pentru frecvența cu care organizează diverse expoziții, lansări de carte, alte evenimente. În luna august a acestui an, în avanpremieră serbărilor *Porți Medievale Deschise în Cetatea Rodnei*, muzeul rodnean ne-a invitat la o lansare de carte și o expoziție documentară reunite sub titlul „Memorandistul Gherasim Domide - preot la Rodna Veche”.

În zilele dogoritoare de august 2023, memorandistul Gherasim Domide s-a întors din nou acasă în parohia în care a slujit acum 100 de ani. Aceasta s-a întâmplat prin strădania unui vrednic fiu al Rodnei, părintele iconom stavrofor Ilie Pioraș, azi slujitor la altarul Biericii Ortodoxe din Șieu Magherăuș. Părintele Ilie Pioraș a studiat vreme de câțiva ani arhivele bistrițene și cu suportul redactorilor Editurii Solon din Bistrița, a publicat cartea „Memorandistul Gherasim Domide - preot la Rodna Veche” despre care vom vorbi în continuare.

Atât subsemnatul, cât și domnul profesor Liviu Păiuș, am avut privilegiul de a vedea încă în faza de manuscris cartea și de a discuta de mai multe ori cu autor despre conținutul cărții și cui i se adresează. Cartea se adresează în primul rând rodnenilor și apoi, nouă, tutoror celor care prin fire nevăzute suntem legați de Cetatea Rodnei, de oamenii ei.

Cartea în formă demanuscris a fost și pe masa părintelui prof. univ. dr. Ioan Chirilă de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca care în cuvântul introductiv intitulat „Jertfa – ca dăruire și cunoștința ajutorului dat de Duhul lui Dumnezeu” subliniază că: *Protoiereul Gherasim Domide va rămâne peste veacuri un model de slujire a Împărăției lui Dumnezeu, de slujire și jertfă pentru împărăția lăuntrică a Neamului – națiunea și creștinătatea lui și de iconom al slujirii omului și a creației în întregul ei. Parcurgând acum documentele de la Rodna ne minunăm de tenacitatea, de perseverența, de spiritul său vizionar și de profunzimea credinței lui¹ și asta, în decurs de 53 de ani de viață aș adăuga eu. Nu pot să mă abțin și să nu-l citez mai departe pe domnul profesor Ioan Chirilă care explică atât de frumos: tenacitatea, dăruirea, perseverența și spiritual vizionar al lui Gherasim Domide.*

Când mă refer la tenacitate, gândesc cu uimită fericire cum a parcurs stațiile de pregătire școlară, de pregătire teologică, cum a fost mânat de dorul de a sluji obârșiiilor și cum s-a întors pe plaiurile natale ca să sădească lumina în minți - prin învățare, școala - și în inimi prin sporirea credinței din Liturghie, Taină și Ierarhie. Când mă gândesc la dăruirea și perseverența părintelui, identific un model și o soluție pentru ziua de azi: instruirea și pregătirea preced ca necesitate angajarea în ogorul Domnului², subliniaza părintele profesor Chirilă.

Spiritul vizionar al părintelui și grija pentru culturalizarea și propășirea românilor reiese din purtarea de grijă față de școală, implicarea în proiecte bancar-economice (părintele Gherasim Domide a fost în Consiliul de Administrație al Bancii Fortuna din Rodna Veche) și în lupta pentru românitate pentru români. Dăruirea reiese din implicarea în mișcarea Menorandumului, în acceptarea cu seninătate a condamnării, în credința fermă că Dumnezeu îl va păzi, în nelăsarea în cuprinderea sa de disperare, nici

¹ Ilie Pioraș, *Memorandistul Gherasim Domide - preot la Rodna Veche*, Bistrița, Editura Solon, 2023, p. 4.

² *Ibidem*, p. 5.

GHERASIM SOLOVESTRU DOMIDE

atunci, nici la moartea soției, și apoi dăruirea pentru urmași¹ ne mai spune părintele profesor Ioan Chirilă.

Mă fac un umil purtător de cuvânt al profesorului universitar Ioan Chirilă care spune despre autor că *Părintele Ilie Pioraș aduce în fața noastră o mărturie din documentele despre o paradigmă a slujirii vieții și lui Dumnezeu, un parcurs școlar și clerical, un orator ce îmbina grija nației cu frica de Dumnezeu, un om plin de har care a înțeles bine faptul că trebuie să rămâie mereu în Dumnezeu slujind celorlalți. Lauda lui, are din râvna protoiereului și din harul istoricului, dea Domnul să le înmulțească*².

Revenind la conținutul cărții, aș dori să subliniez că am parcurs cu reală plăcere intelectuală cele peste 200 de pagini de documente prezentate în acest volum. Redactarea acestor pagini au însemnat multe ore și zile de cercetare în arhivele bistitene și clujene, numai doamna preoteasă, doamna învățătoare Ana Pioraș, știe la câte alte activități a renunțat părintele Ilie Pioraș alocând timp pentru cercetarea arhivistică. Nu vreau să răpesc nimănui plăcerea de a răsfoi și lectura cartea în integralitatea ei dar vreau să mă refer doar la câteva aspecte care mi s-au părut mie relevante în conținutul cărții și care ne fac să vedem cum și care a fost viața în OPIDUL RODNA la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Mi-a atras atenția rigoarea studiului teologic al acelor vremuri aflând din carte că în data de 11 ianuarie 1879, deci acum 144 de ani, locuitorii parohiei Rodna Veche comunică pe cale ierarhică Vicarului Grigore Moisil de la Năsăud că teologul Gherasim Domide *este dorit ca succesor de paroh* având în vedere starea de sănătate a părintelui paroh Clemente Lupșaiu. Dar fiindcă mai avea de absolvit un an de studii teologice, solicitarea rodnenilor nu se aprobă pe motiv că dacă nu ar avea studiile complete, *ar fi în dauna comunei bisericești opidane Rodna Veche... și spre binele numitului teolog cerem ca dânsul să absolve restul studiilor sale teologice regulat, în Seminar*³ este răspunsul Vicarului. Iată câtă rigoare în pregătirea viitorilor preoți.

Despre școala acelor ani aflăm din paginile cărții că în data de 25 septembrie 1881, în *ședința senatului școlar confesional al comunității opidane Rodna Veche... Florea Domide ... mai adaugă că dacă e vorba de a progresa în cultură, avem lipsă de trei lucruri și anume:*

- a) un edificiu frumos și corespunzător de școală, edificată după spiritul timpului de astăzi,
- b) loc de grădină pentru pomărie, în care să se deprindă pruncii de școală în altoirea și cultivarea pomilor, care e un ram principal în economie,
- c) învățători dotați bine, căci atunci poti cu dreptul cuvenit pretinde de la ei progres și înaintare⁴.

Despre *Bugetul școlii* aflăm că în anul 1881 acesta cuprindea la capitolul cheltuieli următoarele elemente: Salariul învățătorului primar, Salariul învățătorului secundar, Renumerația catehețului, Renumerația învățătorului ca notar de ședințe, Plata servitorului școlii, Ustensilele de învățământ (cărți școlare, abecedare, altele), Materiale de scris (pene, papir, tăblițe, condeie, cretă), Ustensile de grădinarit, de gimnastică, Scripuristica pentru învățători, Spălat spolit, reparații, Încălzit, Biblioteca școlii ... *Spese neprevăzute*⁵.

Despre diverse probleme administrative în școală aflăm că la data de 11.12.1881 *Învățătorul Silvestru Mureșianu a făcut arătare că în data de 5 luna curentă, ar fi intrat jandarmii în clasa a II-a în timpul prelegerii și l-au conturbat, spunându-i că e în suspiciune că ar fi tăiat niște altoi din grădina școlii de stat din Rodna*⁶.

Despre demisia unui învățător aflăm că în data de 2 septembrie 1882 la școala rodneană condusă de Gherasim Domide se înregistrează demisia învățătorului Vasile Dragomir care suna așa: *Prea onorat senat scholastic din Rodna Veche. Dispunând providența divină de a căpăta un post la Cartea Funciară Năsăud, mai rentabil, vin prin aceste rânduri de a abdica la postul de învățător confesional în Rodna, poftind totodată onoratului senat ca Dumnezeu să-i lumineze mintea de a-și alege un succesor demn de a-*

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem, p.11.

⁴ Ibidem, p. 63.

⁵ Ibidem, p. 69.

⁶ Ibidem, p. 78.

Memorandistul Gherasim Domide - Preotia Rodna Veche
Expoziție și lansare de carte

cest post...¹.

Despre ce însemna o comisie de examinare școlară la sfârșitul secolului al XIX-lea aflăm că în data de 15 mai 1899, Dr Ioan Pop de la Oficiul Vicarial Năsăud îi transmite *Mult onoratului Gherasim Domide, preot notar tractual, ... să binevoiască a lua exmenele cu finea anului scholastic curent în următoarele parohii: Ilva Mare, Măgura, San Iosif, Leșu, Ilva Mică, Sângeorgiu, Maieru, Rodna Nouă ... Despre rezultat vei binevoi a-mi face raport detaliat....*².

Bunurile comunității rodnene erau bine gestionate. Aflăm din carte informații și despre inventarul bisericii din Rodna Veche la data de 30 aprilie 1887. După preluarea parohiei, Gherasim Domide întocmește un inventar al bunurilor bisericesti care se împart în următoarele categorii: Biserica, Casele bisericii, Casa parohială, Pământurile Bisericii, Școala confesională.

Referitor la cărțile rituale și cantonale din biblioteca parohială ne atrag atenția următoarele cărți: *Biblia*, tipărită la Blaj, 1795, *Octoiul mic*, tipărit la Blaj 1792, *Triod*, tipărit la Blaj, 1768, *Liturghier vechi*, tipărit la Iași, 1728, *Evangelie vechi*, tipărită la București, 1728³.

În data de 11 aprilie 1881 în *ședința senatului bisericesc...* se analizează bunurile și proprietățile Parohiei și aflăm că biserica avea multe proprietăți. Din documentele de arhivă reproduse în carte aflăm ce toponime frumoase au rodnenii, toponime care dăinuie și după 140 de ani, „La Fântâna Condrii, La Putinei, Pe Șes, În Leurdiș, În Valea Vîsciului, În Dealul Neamțului, În Colnici, Stupcini, Dealul Faurului, Groapa lui Filipaș, La Ginișor, Casa Savei, La Anieș, Săliștea, Sub Măgura Mică, Broasca, Pietrari”⁴.

Dacă am vorbit de proprietăți, cartea ne prezintă un Protocol, întocmit în *Adunarea grănicerească* din 15 iunie 1884 adunare la care participă „Florian Porcius, Gherasim Domide ...și înca 80 de bărbați”⁵ unde se discută despre vinderea pădurii de la Păluta și Poiana Coșnii, ce formează proprietate exclusiv grănicerească, pe seama bisericii greco-catolice pentru a putea fi cumpărate proprietăți imobiliare în centrul comunei aparținând doctorului Constantin Moisil din Năsăud și închiriate evreului Wolff Kefsler din Rodna. Gherasim Domide susține cumpărarea imobilelor argumentând că *acel loc formează un punct cardinal din toate considerațiunile și pentru noi este de cea mai mare importanță și din punct de vedere național românesc, și așa că nu cumva acela să cadă în mâini străine*⁶.

Cu toții ne mândrim cu biserica nouă din Rodna pe care distinsul gazetar Dan Popescu o numește în scrierile domnie sale „Catedrala Someșană”. În această biserică mulți dintre noi ne-am rugat, ne-am cununat, ne-am botezat și cununat copii, am făcut parastase pentru cei adormiți din proximitatea noastră, dar nu toti știm că, în calitate de Protopop al Bistriței, Gherasim Domide, îi propune preotului paroh Dănilă Mălai, „un proiect mareț, potrivit cu statura și pretențiile opidului Rodna Veche: Biserică nouă”. În acest sens protopopul Gherasim Domide se oferă și întocmește „Statutul Reuniunii ST. GEORGE” al credincioșilor greco-catolici din Rodna Veche, având scop exclusiv - crearea unui fond pentru edificarea unei biserici⁷.

Aflăm din documentele de arhivă care le-a scos la suprafață parintele Ilie Pioraș că în ajunul Crăciunului, la data de 24 decembrie 1905, se întrunește *Adunarea generală a reuniunii St George a credincioșilor din Rodna Veche având ca obiect: votarea statutelor și constituirea provizorie fiind prezenți 100 de bărbați fruntași*⁸. Poate că în fiecare an, în Sfântul Altar din biserica ortodoxă și din cea greco-catolică din Rodna secolului XXI ar fi indicat să fie pomeniți și cei „100 de bărbați fruntași” ai Rodnei anului 1905 care au făcut primul pas spre construcția unei noi biserici la Rodna.

Am fost fascinat de tot conținutul cărții și de limbajul epocii care ni-l prezintă documentele de arhivă. Nu sunt în carte doar informații referitoare la activitatea religioasă din acea vreme. Cartea evocă

¹ *Ibidem*, p. 89.

² *Ibidem*, p 200.

³ *Ibidem*, p.141.

⁴ *Ibidem*, p. 45.

⁵ *Ibidem*, p.106.

⁶ *Ibidem*, p. 108.

⁷ *Ibidem*, p. 230.

⁸ *Ibidem*, p. 230

GHERASIM SOLOVESTRU DOMIDE

în multe alte documente aspecte și probleme despre viața de zi cu zi la Rodna sfârșitului de secol XIX și început de secol XX care se regăsesc și în viața comunității de astăzi pe care cititorii le vor descoperi și lectura cu mare plăcere în cele peste 200 de pagini culese din multe documente păstrate în arhive.

Pentru munca depusă, autorul merită felicitările comunității rodnene, iar cei care i-au sprijinit prin diverse mijloace demersul documentării arhivistice li secuin multe mulțumiri. Având în vedere că progresul tehnic ne însoțește în toate domeniile, recomandăm autorului și transpunerea cărții în format multimedia pentru a fi cât mai accesibilă cartea și generațiilor de azi pentru care lectura e-book-urilor este facilă.

Expoziția documentară prilejuită de lansarea cărții parintelui Ilie Pioraș care a fost deschisă pentru vizitatorii muzeului rodnean până la sfârșitul lunii august, a cuprins cărți, corespondență, fotografii, documente, diverse publicații referitoare la viața și activitatea memorandistului Gherasim Domide. Exponatele fac parte din colecția personală Gherasim Solovestru Domide și alte surse. Printre cele mai interesante exponate au fost pregătite publicului spre vizionare și:

- o foaie matricolă, din anul școlar 1899-1900 de la Școala Confesională din Rodna, emisă la data de 29 mai 1900, având nominalizați ca director al școlii pe Gherasim Domide, ca învățător pe Silvestru Mureșianu și ca paroh local pe preotul Dănilă Mălai;

- o carte poștală adresată la data de 2 septembrie 1902, de la Arad, de către Vasile Goldiș, către Gherasim Domide, protopop al Bistriței în acea vreme;

- o scrisoare redactată la data de 18 mai 1903 de către preotul paroh din Valea Groșilor către memorandistul Gherasim Domide;

- prima monografie dedicată memorandistului de către Emil Boșca-Mălin, originar din Maeru, licențiat în drept și director al revistei *Plaiuri Năsăudene*. Monografia a fost publicată la București în anul 1944, la Editura „Asociația Scriitorilor și Gazetarilor Năsăudeni”, având numărul 7 în colecția „Biblioteca Culturală Năsăudeană”. Cartea are autograful autorului și o dedicație pentru preotul Ilie Opriș, slujitor în parohia Rodna: *Părintelui Opriș, în semn de prețuită stimă pentru lupta desfășurată pe tărîmul vieții creștine și românești din acest colț de țară. E.Boșca Mălin, 4 sept. 69;*

- diversereproduceri din presa vremii referitoare la memoradiști și preotul/protopopul Gherasim Domide (Textul Memorandului publicat în revista „Tribuna” de la Sibiu, 14 iunie 1892, textul necrologelor de la moartea protopopului Gherasim Domide publicate de revista „Tribuna” în ediția din zilele de 17 și 18 decembrie 1909 și de Nicolae Iorga în revista „Neamul Românesc”, Anul 4, nr 137-150, decembrie 1909). Despre moartea Vicarului Gherasim Domide, Nicolae Iorga scria în această publicație că: *A fost unul din luptătorii în procesul Memorandului. Fire deschisă și veselă, om popular, cu foarte mulți prieteni, el a fost tipul preoțimii românești din generația mai veche... care cu voie bună mergea și la bucuria și la petrecerea altora și la slujba, la munca, la lupta, la martiriului lui. Pentru Bistrițeni, părintele Domide a făcut foarte mult: fără dînsul ei n’ar avea, în locul vechii biserici de lemn, frumoasa clădire de piatră de astăzi, din care s’a scos spiritul străin și puterea străină. Multă vreme nimeni nu va putea privi zidurile ei înalte fără a se gîndi la bunul părinte Domide, la vorba, la gluma, la rîsul, la isprava lui.”;*

- fragmente din teza de doctorat a lui Dimitrie Braharu intitulată „Chestiunea Română în Italia în timpul Memorandului” susținută la Universitatea Regele Ferdinand Cluj-Sibiu și publicată în anul 1942 la Tipografia „Cartea Românească” din Cluj;

- fotografii ale grupului celor 15 memoradiști realizate în Atelierul fotografic Al. Roșu din Bistrița, fotografia originală de grup cu inscripția *Deputațiunea Românilor Transilvăneni la Viena 16/28 Maiu 1892* din colecția personală a familiei Silvea și Cornel Moisil din comuna Șanț

- în fotografie, alături de rodneanul Gherasim Domide este și șanțanul Leontin Pop-străstrăbunicul doamnei învățătoare Silvea Moisil, cea care a adus această fotografie la expoziție.

- imagini ale unor plăci comemorative amplasate în diverse locuri publice din municipiul Cluj-Napoca, pentru a marca etape din procesul memorandiștilor;

- articole, comunicări științifice și cărți publicate în țară și străinătate având ca autori pe Ion Rațiu, Koo Arthur, Vlad Popovici, Barna Endre, Ioan Bureacă, Ormandi Kristof, Liviu Păiuș, Jakab Albert Zsolt, Ioan Seni, Mihai Stoian, Liviu Maior, Ilie Pioraș și alții.

¹ *Neamul Românesc*, anul 4, nr 137-150, decembrie 1909, sursa : www.arcanum.com.

Memorandistul Gherasim Domide - Preotia Rodna Veche
Expoziție și lansare de carte

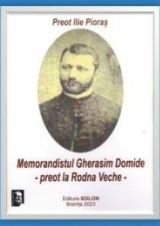
Prin această manifestare culturală deosebită Muzeul Etnografic și al Mineritului din Rodna a adus în fața participanților la lansarea de carte și, ulterior, vizitatorilor expoziției, informații, imagini și documente deosebite, unele cu vechime de peste un secol și prezentate în premiera publicului rodnean și numai.

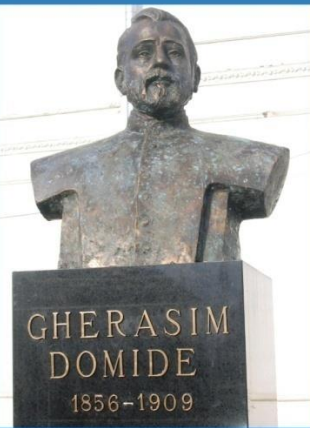

EXPOZIȚIE ȘI LANSARE DE CARTE
"Memorandistul GHERASIM DOMIDE
preot la Rodna Veche "

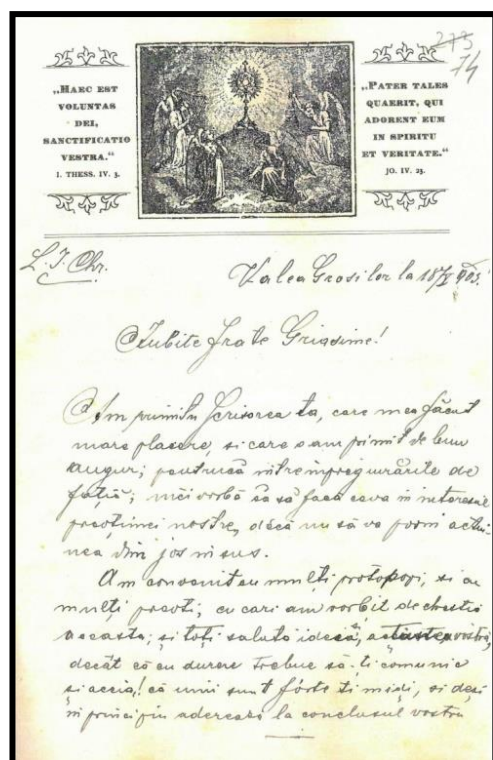

Preot Ilie Pioraș
Memorandistul Gherasim Domide
 - preot la Rodna Veche -
 Editura ȘCOLIN
 Iași, 2023

Vineri, 04 August 2023,
 ora 16:00,
 la Muzeul Etnografic și al
 Mineritului Rodna,
 strada Principală, Nr. 1191

Prezintă:
 muzeograf Floare GRAPINI,
 Gherasim Solovestru DOMIDE
 și autorul, preot Ilie PIORAȘ

Hora jucată de tineri în comuna Sângiorgiu-băi din județul Năsăud

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „IUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

Ultimul tren

**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**